

ردپای روزنامه‌نگاری الکترونیک در مطبوعات ایران

حمیدرضا اکرمی

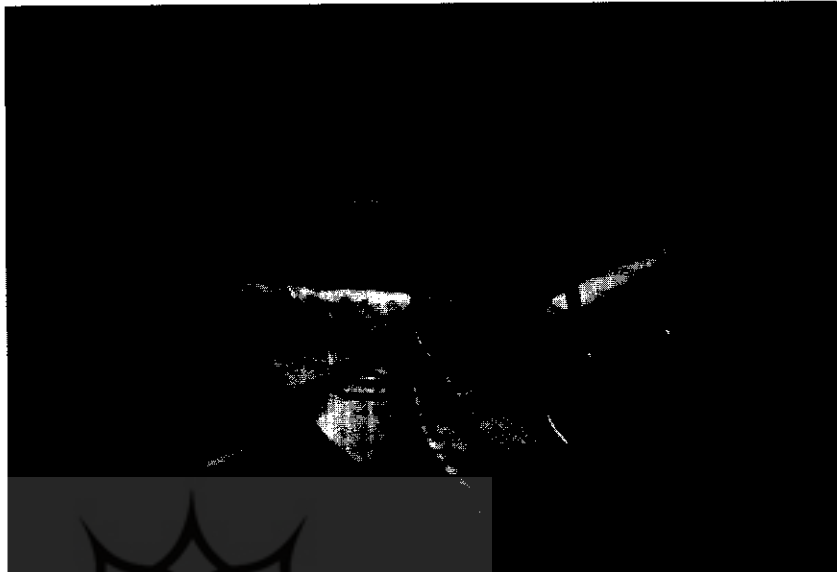
شماست، گزارشی است از تحقیقی با عنوان «بررسی اثرات روزنامه‌های الکترونیک ایران بر روزنامه‌های چاپی از دیدگاه دست‌اندرکاران مطبوعات» که در سال ۱۳۸۰ برای اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته روزنامه‌نگاری از دانشگاه آزاد اسلامی به انجام رسیده است.

بیان مسأله

روزنامه‌نگاری الکترونیک (به تعبیری) یعنی انتشار اطلاعات در دوره‌های زمانی مشخص، در قالب صفحات موسوم به وب (Web) بر روی یک شبکه اطلاع‌رسانی (اینترنت) یا بر روی شبکه جهانی اینترنت.

تقابل این شیوه روزنامه‌نگاری با روش سنتی جالب توجه است. مسائلی همچون مزایای هر یک نسبت به دیگری، قابلیت‌ها و مشکلات فراروی آنها در جوامع مختلف و در نهایت تأثیراتی که هر یک بر دیگری دارند، می‌تواند مدنظر قرار گیرد. همین تقابل و همین تأثیر و تأثر است که شرایط و دنیای آینده مطبوعات و به‌طور کلی رسانه‌ها را رقم می‌زند.

در ایران چند سالی است که چنین روزنامه‌هایی پا به عرصه وجود گذاشته‌اند و به تقابل با روزنامه‌های چاپی پرداخته‌اند؛ هر چند بسیاری از آنها نسخه الکترونیک همان مطبوعات چاپی هستند. یکی از نکات جالب توجه در این ارتباط، نحوه اثرگذاری روزنامه‌های الکترونیک بر مطبوعات چاپی در ایران است؛ این که روزنامه‌های الکترونیک چگونه و از چه جهاتی روزنامه‌های چاپی را تحت‌الشعاع قرار داده‌اند و دورنمای روزنامه‌نگاری در ایران بیشتر بر کدام یک استوار خواهد بود.

رقابت با این رسانه موفق شوند. اما در نهایت آنچه اتفاق افتاد، ترکیب این رسانه‌ها بود؛ هر یک از رسانه‌های سنتی، به طریقی از فن‌آوریهای جدید اطلاعات بهره گرفتند یا خود را در قالب این ابزار نوین رسانه‌ای جای دادند. یکی از این رسانه‌های سنتی، مطبوعات است که از هر دو شیوه فوق بهره جست. امروزه مطبوعات چاپی از فن‌آوری‌های نوین اطلاعات و اینترنت برای مقاصد مختلفی همچون تعامل با مخاطبان، به دست آوردن اخبار و... بیشترین بهره را می‌گیرند و در عین حال، خود را نیز در بستر الکترونیک جای داده‌اند. به این ترتیب که در قالب ابزار رسانه‌ای جدیدی به عنوان «روزنامه الکترونیک» منتشر می‌شوند. از آنجا که روزنامه‌نگاری الکترونیک خواه‌ناخواه بر مطبوعات چاپی و مخاطبان ارتباطات اجتماعی تأثیر می‌گذارد، تحقیق در این زمینه می‌تواند راهگشا باشد؛ به ویژه در ایران که پژوهش‌های انجام شده در این زمینه بسیار محدود و اکثراً ناقص است و به دلیل پیشرفت سریع دانش انفورماتیک و مخابرات، بسیاری از تحقیقات انجام شده عملاً از رده خارج شده‌اند و نتایج آنها با شرایط روز دنیا و ایران سازگاری ندارد.

مقاله‌ای که اکنون پیش روی

اشاره

دنیای امروز، دنیای ارتباطات است. زندگی بشر تقریباً در تمامی جنبه‌ها به شکلی انکارناپذیر به فن‌آوری‌های نوین مخابراتی - ارتباطی وابسته است. این فن‌آوری‌ها اگرچه در تمامی جوامع به شکلی یکسان و متعادل مورد استفاده قرار نمی‌گیرند، اما به دلیل توانایی‌های شگرف و بی‌سابقه‌ای که دارند، در آینده عمومیت بیشتری خواهند یافت.

روزنامه‌نگاری الکترونیک، یکی از مفاهیم شگرفی است که همراه با موج سوم؛ یعنی انقلاب اطلاعات (انقلاب صنعتی دوم) در دنیای ارتباطات شکوفا شد. این پدیده با شکل‌گیری شبکه‌های اطلاع‌رسانی، در آغاز به صورت کاملاً ساده؛ یعنی انتقال متن پیام‌ها بین افراد از طریق کامپیوترهایشان آغاز شد، اما به مرور شکل متنوع‌تر و بهینه‌ای پیدا کرد؛ تا جایی که امروزه به یاری بهره‌گیری از جدیدترین دستاوردهای فن‌آوری اطلاعات و مخابرات، حتی قالب‌های تعریف شده روزنامه‌نگاری را در نور دیده و با ترکیب متن، تصویر، صدا، فیلم، انیمیشن و... خود را به عنوان رسانه‌ای جدید مطرح ساخته است.

این موضوع باعث شد رسانه‌های سنتی به تکاپو افتند و سعی کنند در

اهداف تحقیق

هدف از انجام این تحقیق، شناختن جنبه‌های مثبت و منفی اثرات روزنامه‌نگاری الکترونیک ایران بر روزنامه‌های چاپی (روزانه) و ارزیابی دیدگاه‌های سردبیران و دست‌اندرکاران مطبوعات در این زمینه است.

اهداف جزئی تحقیق عبارتند از:

۱. بررسی تعداد و کیفیت روزنامه‌های الکترونیک موجود؛
۲. بررسی شرایط تأثیرگذاری روزنامه‌نگاری الکترونیک بر روزنامه‌نگاری سنتی؛
۳. بررسی انگیزه‌های روزنامه‌های چاپی از انتشار نسخه الکترونیک؛
۴. شناخت مزایا و معایب روزنامه‌های الکترونیک در مقایسه با روزنامه‌های چاپی.

ادبیات و پیشینه تحقیق

مقدمه

تا پیش از اختراع خط، ارتباط انسان‌ها با یکدیگر به صورت شفاهی و مستقیم انجام می‌شد، اما با پدید آمدن خط، ارتباط غیرمستقیم نیز به وجود آمد.^۱ با پیدایش خط، دانش انسانی به صورت واقعی و به دور از تحریف و اشتباه، از نسلی به نسل دیگر انتقال یافت و همین سبب شد، تمدن و فرهنگ بشر با سرعتی باورنکردنی راه پیشرفت و ترقی را پیماید.

انتشار اطلاعات نیز مدتی پس از ابداع خط به عنوان یک ضرورت آشکار شد. روزنامه‌های دیواری که در آنها مدح یا انتقاد و یا اخبار انتشار می‌یافت اولین نمونه‌های روزنامه هستند. قدیمی‌ترین نمونه‌ای که از این دست در اختیار بشر باقی مانده، روزنامه‌ای است به نام آکتا دیورنا^۲ که بر روی دیوارهای شهر قدیم رم چسبانده می‌شد.

اما دومین تحول بزرگ ارتباطات

اجتماعی؛ یعنی اختراع صنعت چاپ، بر روزنامه‌نگاری تأثیری شگرف گذاشت. در واقع، با توسعه صنعت چاپ، مطبوعات رفته رفته خصوصیات امروزی خود را پیدا کردند و به تدریج رو به تکامل گذاشتند.

مطبوعات چاپی با پیشینه‌ای در حدود چهار قرن، در زمان معاصر نیز همچنان جزو وسایل اصلی ارتباطات جمعی به‌شمار می‌آیند. اما در طی سالیان گذشته، به دلیل پیشرفت‌های حاصل شده در ارتباطات و پدید آمدن وسایل جدید ارتباطی همچون رادیو، تلویزیون و سینما، روزنامه‌نگاری بارها به‌طور جدی به چالش فراخوانده شده است. این رسانه‌ها هر یک به واسطه برخورداری از توانایی‌های قابل توجه در برقراری ارتباط، سهمی از بازار اطلاع‌رسانی را از آن خود ساخته‌اند، اما مطبوعات توانسته‌اند با ایجاد تغییرات لازم، شرایط را به طریقی برای ادامه حیات خود هموار سازند.

به عنوان نمونه، روزنامه‌ها در تقابل با رادیو و تلویزیون، به سمت استفاده از دستگاه‌های جدید چاپ جهت بهبود کیفیت و استفاده از تکنیک‌هایی همچون چاپ همزمان و چاپ متعدد جهت توزیع و ارائه سریع‌تر به مخاطبان گرایش پیدا کردند و در کنار آن، بر روی مطالب تخصصی، تحلیل و تفسیر وقایع و اطلاع‌رسانی در حوزه‌های محدود محلی متمرکز شدند.

اکنون که با ابداع، پیشرفت و گسترش روزافزون اینترنت، ارتباطات نیز به‌طور کلی دگرگون شده، بار دیگر مطبوعات به رویارویی با یک پدیده جدید کشانده شده‌اند؛ پدیده‌ای به نام روزنامه‌نگاری الکترونیک.

تعریف

روزنامه‌نگاری الکترونیک به معنی انتشار اطلاعات در دوره‌های زمانی

مشخص در قالب صفحات وب بر روی یک شبکه اطلاع‌رسانی یا روی اینترنت است.

روزنامه‌نگاری الکترونیک هم چشم و هم گوش مخاطب را نشانه می‌گیرد و به همین دلیل صداها و جلوه‌های ویژه تصویری نیز نقش مهمی برعهده دارند؛ با وجود همه اینها، روزنامه‌نگاری الکترونیک نیز بر پایه متن و نوشتار بنا شده است.

محتویات چنین روزنامه‌ای به جای چاپ بر روی کاغذ، فقط به صورت فایل‌های کامپیوتری، در دوره‌های زمانی معینی در یک شبکه اطلاع‌رسانی متصل به اینترنت قرار می‌گیرند و مخاطبان چنین نشریاتی - یعنی افرادی که با کامپیوتر شخصی خود به آن شبکه متصل شوند - می‌توانند صفحات روزنامه را روی صفحه نمایش کامپیوتر خود ببینند و یا آن را روی کاغذ چاپ کرده و سپس مطالعه کنند. اتصال به شبکه اطلاع‌رسانی مورد نظر ممکن است از طریق اینترنت یا در یک شبکه داخلی (اینترانت) صورت پذیرد.

یک روزنامه ممکن است فقط به صورت الکترونیک منتشر شود؛ یعنی هیچ نسخه چاپی از آن موجود نباشد. در عین حال، نشریات بسیاری هم هستند که علاوه بر چاپ و انتشار نسخه کاغذی، به صورت الکترونیک نیز منتشر می‌شوند. به چنین نشریات الکترونیکی می‌توان عنوان نسخه الکترونیک نشریات چاپی اطلاق کرد.

تاریخچه

تاریخ آغاز روزنامه‌نگاری الکترونیک را می‌توان تقریباً به اوایل دهه ۱۹۷۰ نسبت داد؛ زمانی که بعضی از روزنامه‌ها با استفاده از ویدئو تکست (Video-Text) متون مقاله‌ها و اخبار خود را از طریق تلویزیون در اختیار خوانندگان قرار دادند.

با پیشرفت فن آوری های ارتباطی، روزنامه نگاری الکترونیک نیز خود را در بسترهای جدید مطرح کرد و با ظهور اینترنت و شبکه جهانی وب به اوج رسید. اینترنت که اکنون بیش از سه دهه از پیدایش آن می گذرد، نقش مهمی در پیشرفت روزنامه نگاری الکترونیک داشت؛ با این حال، از سال ۱۹۹۳ که وب جهانی به وجود آمد، روزنامه نگاری الکترونیک نیز همانند بسیاری از قابلیت های اینترنت با اقبال گسترده تری مواجه شد.

در ایران، همشهری اولین روزنامه ای بود که در سال ۱۳۷۳، نسخه الکترونیک روزنامه چاپی خود را منتشر کرد. اولین (و تاکنون تنها) روزنامه الکترونیک محضی که در ایران منتشر شده، خانه ملت است که توسط مجلس شورای اسلامی تهیه و منتشر می شود. البته در این تحقیق به آن پرداخته نشده است.

خصوصیات روزنامه نگاری الکترونیک
روزنامه نگاری الکترونیک با اتکا به فن آوری پیشرفته ای که بر آن بنا شده، امکانات بسیاری را در اختیار می گذارد که پیش از این هرگز در خدمت روزنامه نگاری نبوده است. خصوصیات و امکانات روزنامه نگاری الکترونیک را می توان به شرح زیر برشمرد.

چند رسانه ای ها

در یک روزنامه الکترونیک می توان علاوه بر نوشته ها و تصاویر، از صدا و فیلم نیز استفاده کرد. با استفاده از فن آوری چند رسانه ای (MultiMedia) روزنامه می تواند از قابلیت های رسانه های دیگر (همچون رادیو و تلویزیون) نیز بهره بگیرد و مانند رسانه ای جدید، ضمن حفظ قابلیت های سنتی خود، امکانات جدیدی نیز ارائه کند.

فضای نامحدود

از آنجا که از لحاظ تئوری، محدودیتی برای حجم فایل های کامپیوتری وجود ندارد، تعداد و اندازه صفحات روزنامه الکترونیک نیز محدود نیست و می توان برای هر شماره، هر چند صفحه مطلب و هر چند دقیقه فیلم و صدا که لازم باشد، آماده و منتشر کرد.

بهنگام سازی بیش از یک بار در روز
انتشار و توزیع روزنامه الکترونیک با قراردادن فایل های جدید در کامپیوتر سرور شبکه اطلاع رسانی انجام می شود. به همین دلیل، روزنامه الکترونیک را می توان در صورت ضرورت، بیش از یک بار در شبانه روز منتشر کرد؛ برای این کار کافی است بسته به ضرورت، تغییرات لازم در صفحات مورد نظر ایجاد گردد و فایل های جدید، بار دیگر روی کامپیوتر سرور شبکه کپی شوند.

آرشیو الکترونیکی

آرشیو شماره های گذشته روزنامه ها یک منبع اطلاعاتی عالی برای محققان و اندیشمندان است که معمولاً استفاده کنندگان بسیاری دارد. به همین دلیل، بسیاری از روزنامه های الکترونیک به ارائه آرشیو از نوع الکترونیک می پردازند. به این ترتیب، خوانندگان می توانند آسان و سریع به مطالب مورد نظر خود دسترسی پیدا کنند.

ارائه در شبکه داخلی و اینترنت

بعضی از روزنامه های الکترونیک علاوه بر اینترنت، در یک شبکه داخلی یا اینترنت نیز ارائه می شوند. این موضوع به خصوص در کشورهایی که هزینه ارتباطات اینترنتی در آنها بالاست، رواج بیشتری دارد. همچنین برخی از روزنامه های دارای گستره توزیع محلی ممکن است ترجیح دهند روزنامه

الکترونیک خود را در اینترنت ارائه کنند؛ چرا که مخاطبان آنها محدود بوده، در گستره جغرافیایی مشخصی قرار دارند.

ارتباط دوسویه

روزنامه های الکترونیک از لحاظ تعامل و ارتباط دوسویه با مخاطبان خود در وضعیتی بسیار مناسب قرار دارند. در پایگاه وب اکثر روزنامه های الکترونیک و همچنین در کنار بسیاری از مقاله ها، اشاره گرهایی (Linkهای) برای ارتباط مستقیم (الکترونیک) با سردبیر و نویسندگان مقاله ها وجود دارد. نظرات دریافت شده از مخاطبان به صورت ساخت یافته در بانک های اطلاعاتی ذخیره می شود و در نتیجه امکان گزارشگیری از آنها برای دست اندکاران نشریه به خوبی فراهم است.

با استفاده از امکانات دیگری چون گروه های خبری، مخاطبان نشریه می توانند با یکدیگر نیز ارتباط برقرار کنند و نظرات خود درباره مقاله ها، مطالب خبری و یا هر موضوع مورد علاقه دیگری را به بحث بگذارند.

روزنامه های الکترونیک معمولاً بخش هایی از این تبادل نظرها را در قسمتی از پایگاه وب نشریه ارائه می کنند تا همگان از آنها آگاهی پیدا کنند. به این ترتیب علاوه بر ارتباط دوسویه روزنامه با مخاطبان، ارتباط خوانندگان با یکدیگر نیز برقرار می شود.

محتوا

در مورد محتوای روزنامه های الکترونیک دیدگاه ها و روش های اجرایی متفاوتی وجود دارد. مخاطبان روزنامه های الکترونیک ترجیح می دهند مطالب کوتاه و موجز باشند؛ چرا که اولاً مطالعه مطالب بر روی صفحه نمایش کامپیوتر در مقایسه با کاغذ مشکل تر است و ثانیاً صرف وقت ارتباط اینترنتی برای

مطالعه روزنامه هزینه بر است. پس در طراحی روزنامه‌های الکترونیک، رعایت ایجاز در نوشته‌ها یک اصل بدیهی است. در مورد نسخه الکترونیک مطبوعات چاپی دو روش مرسوم است؛ اول این که صفحات نسخه الکترونیک دقیقاً مشابه نسخه چاپی باشند و دوم این که مخاطبان این روزنامه‌ها تنها خلاصه‌ای از مطالب را مشاهده کنند. بعضی هم با ترکیب این دو روش، ابتدا خلاصه مطالب را در اختیار می‌گذارند و در صورت تمایل خواننده، متن تکمیلی را نیز - گاه با پرداخت هزینه از سوی مخاطب - ارائه می‌کنند. پس در بسیاری از روزنامه‌های الکترونیک، محتوای نسخه چاپی با نسخه الکترونیک تفاوت دارد.

روزنامه‌های الکترونیک در عوض سعی می‌کنند با ارائه صوت و تصویر و فیلم مناسب، اطلاعات تکمیلی را در اختیار خوانندگان خود قرار دهند.

کاهش کنترل قدرت‌های حاکم بر رسانه و تقویت آزادی بیان

روزنامه‌های الکترونیک به دلیل خارج شدن از قالب‌های سنتی روزنامه‌نگاری، قواعد حاکم بر مطبوعات را به هم می‌ریزند. یکی از این موارد، کنترل دولت‌ها بر مطبوعات است که در بعضی از جوامع تمامیت‌خواه، از مشکلات اصلی روزنامه‌ها به‌شمار می‌رود.

در چنین جوامعی که معمولاً انتشار روزنامه‌ها با مشکلات فراوان ممکن می‌شود و روزنامه‌ها تحت کنترل شدید قرار دارند، انتشار روزنامه‌های الکترونیک می‌تواند تحولی جدی به‌شمار آید. یک روزنامه الکترونیک می‌تواند بدون این که آدرس یا شماره تلفنی داشته باشد و حتی بدون آن که افراد شاغل در آن شناخته شده باشند، به کار خود ادامه دهد و مطالب موردنظر را بدون این که کسی بتواند در آن تغییری بدهد، به مخاطبانی در سرتاسر

دنیا برساند.

از آنجا که اینترنت تحت کنترل هیچ دولت و قدرتی نیست، هیچ‌کس نمی‌تواند خارج از قواعد مشخصی که بر آن حکمفرماست، فعالیت انجام دهد. بنابراین کسی نمی‌تواند جلوی انتشار افکار و عقاید دیگران را بگیرد. همین موضوع باعث می‌شود کنترل دولت‌ها بر رسانه‌ها کاهش یافته، آزادی بیان نیز تقویت شود.

شمار خوانندگان

شمار خوانندگان یک روزنامه الکترونیک قابل اندازه‌گیری است. به کمک ابزارهای مدیریت شبکه‌های کامپیوتری، هر شبکه اطلاع‌رسانی این توانایی را دارد که تعداد افراد مراجعه‌کننده به یک پایگاه وب را در طول شبانه‌روز مشخص کند. در مورد یک نشریه، بدیهی است که تعداد تقریبی مراجعان به پایگاه وب نشریه در طول یک شبانه‌روز می‌تواند به عنوان شمار خوانندگان یا شمارگان روزنامه الکترونیک در نظر گرفته شود.

متخصصان موردنیاز

روزنامه الکترونیک همانند روزنامه‌های چاپی دارای تحریریه، خبرنگار، عکاس، حروفچین، صفحه‌آرا، ویراستار، دبیر سرویس، سردبیر و... است، اما دانش و مهارت انفورماتیکی بسیاری از این افراد، بالاتر از افراد هم‌رتبه خود در روزنامه‌های چاپی است.

به عنوان نمونه، صفحه‌آرای یک روزنامه الکترونیک باید علاوه بر آشنایی با اصول طراحی صفحات روزنامه، به خصوصیات و طریقه عملکرد صفحات وب نیز تسلط کامل داشته باشد تا بتواند اصول و روش‌های صفحه‌آرایی خود را در قالب این صفحات بگنجانند.

اما بعضی از مهارت‌ها نیز در عرصه

روزنامه‌نگاری الکترونیک موردنیاز است که تاکنون در هیچ روزنامه‌ای متداول نبوده است. به عنوان مثال، در میان شاغلان یک روزنامه الکترونیک باید افرادی باشند که در مورد صدا و مفاهیم و ویژگی‌های آن و تأثیر اصوات بر مخاطبان تخصص داشته باشند و بتوانند استفاده بهینه از صدا را در روزنامه تحقق بخشند؛ همچنین افرادی که بتوانند با استفاده از فنون فیلم‌سازی، تغییرات لازم را در فیلم‌های موردنظر بدهند تا وقتی در صفحات روزنامه الکترونیک قرار می‌گیرند، تأثیر موردنظر را بر مخاطب بگذارند.

در واقع، افراد شاغل در روزنامه‌های الکترونیک باید تخصص خود در علوم اجتماعی را با فن‌آوری‌های نوین انفورماتیک و ارتباطات درهم آمیزند و روح را در جسم سخت‌افزاری کامپیوترها بدمند.

تجهیزات مورد استفاده

برای انتشار یک روزنامه الکترونیک دو راه پیش‌روی ناشران است؛ اول این که شبکه اطلاع‌رسانی متصل به اینترنت را خودشان ایجاد کنند و دوم این که روزنامه را از طریق شبکه اطلاع‌رسانی دیگری روی اینترنت قرار دهند.

در روش اول، هزینه نسبتاً سنگینی به ناشر روزنامه الکترونیک تحمیل می‌شود؛ ضمن این که اگر ارتباطات اینترنتی در کشور ناشر روزنامه الکترونیک ضعیف باشد، معمولاً سرعت دسترسی به روزنامه الکترونیک برای مخاطبان پایین خواهد بود.

در روش دوم، شبکه اطلاع‌رسانی سرویس‌دهنده به روزنامه الکترونیک، بخشی از فضای حافظه و پهنای باند ارتباط اینترنتی خود را در ازای دریافت هزینه به روزنامه الکترونیک موردنظر اختصاص می‌دهد و ناشر تنها فایل‌های صفحات جدید روزنامه و سایر اقلام

اطلاعاتی موردنظر را به شکلی روی کامپیوتر سرور شبکه اطلاع‌رسانی مزبور قرار می‌دهد.

اما یک روزنامه الکترونیک صرفنظر از تجهیزات لازم برای ارائه روی اینترنت، برای استفاده از قابلیت‌های نوین روزنامه‌نگاری الکترونیک باید از تجهیزات کامپیوتری دیگری نیز استفاده کند؛ تجهیزاتی همچون دوربین‌های عکاسی و فیلمبرداری دیجیتال، کارت‌های صوتی، کارت‌های حرفه‌ای ویدئو و...

روزنامه‌نگاران اینترنتی

امروزه به کمک قابلیت‌های اینترنت، روزنامه‌نگاری از قالب متعارف خود که کاری حرفه‌ای و مستلزم سال‌ها کسب تجربه در روزنامه‌های بزرگ چاپی بوده است، خارج شده و به صورت تجربه‌ای درآمد که برای بسیاری از افراد عادی نیز قابل استفاده است. یک شخص کافی است یک کامپیوتر متصل به اینترنت داشته باشد و یک آدرس اینترنتی را با قیمتی بسیار ارزان کرایه کند، تا بتواند دیدگاه‌ها و عقاید خود را بدون محدودیت به مخاطبانی در سرتاسر جهان ارائه کند.

به چنین روزنامه‌نگارانی که با کمترین هزینه و به راحتی پیام خود را همگام با رسانه‌های بزرگ به گوش مخاطبانی به گستردگی جهان می‌رسانند، «روزنامه‌نگاران اینترنتی» می‌گویند.

بسیاری از روزنامه‌نگاران حرفه‌ای بر این باورند که بین کار حرفه‌ای آنها با کاری که نسل جدید اغلب به صورت نیمه‌وقت و حتی رایگان انجام می‌دهند، تفاوت‌های اساسی وجود دارد؛ چرا که روزنامه‌نگاران اینترنتی منابع لازم را برای کسب اخبار ندارند و در عین حال، پابندی چندانی به رعایت اصولی همچون انصاف و درستی مطالب نخواهند داشت. در مقابل، استدلال‌هایی هم هست که کار این

روزنامه‌نگاران را در صورتی که مطابق با اصول روزنامه‌نگاری باشد، ارزشمند و مورد احترام می‌داند.

روش‌های تبلیغ

یک روزنامه الکترونیک برای تبلیغ خود چند راه دارد. اول این که در روزنامه‌ها و سایر رسانه‌ها تبلیغ کند یا اگر نسخه الکترونیک یک روزنامه چاپی است، در نسخه چاپی، آدرس اینترنتی (آدرس پایگاه وب) خود را ذکر کند. راه دیگر، دادن آگهی اینترنتی در پایگاه‌های وب معروف دنیا است.

پایگاه‌های وب محبوب مانند Yahoo.com، همه روزه تعداد بسیار زیادی مخاطب دارند که ارائه آگهی در آنها می‌تواند تبلیغی مناسب باشد.

روش دیگر، ثبت پایگاه وب روزنامه در پایگاه‌های جست‌وجوگر اینترنتی است. جست‌وجوگر اینترنتی یا Search Engine، یک پایگاه وب است که اطلاعات مختلفی را در مورد پایگاه‌های وب موجود در جهان در خود دارد.

با ثبت اطلاعات یک روزنامه الکترونیک در جست‌وجوگرهای معروف اینترنت، کلیه افرادی که به اینترنت دسترسی دارند، می‌توانند با وارد کردن نام

آن روزنامه - حتی به صورت ناقص - یا وارد کردن کلمات مشابه آن و یا حتی کلماتی که معرف نوع مطالب روزنامه، آدرس آن و یا اطلاعات دیگر هستند، به پایگاه وب روزنامه دسترسی پیدا کنند.

روش‌های پیاده‌سازی

روزنامه‌های الکترونیک روش‌های متفاوتی را برای طراحی و پیاده‌سازی صفحات خود در پیش می‌گیرند و بدیهی است که با پیشرفت فن‌آوری‌های نرم‌افزاری، شیوه‌های جدیدتری نیز در آینده نزدیک متداول خواهد شد؛ اما در حال حاضر، دو روش اصلی برای این کار وجود دارد؛ HTML و PDF. روش اول که بر استفاده از قالب استاندارد طراحی صفحات وب؛ یعنی HTML مبتنی است، این روزها با تنوع بسیاری در شیوه‌های طراحی مواجه است. در این شیوه، نه تنها تلاشی برای تشابه روزنامه الکترونیک با روزنامه‌های کاغذی نمی‌شود، بلکه سعی بر آن است که تا حد امکان با خارج شدن از آن قالب، از تمامی قابلیت‌های وب به خوبی استفاده شود. در این روش می‌توان به راحتی از صدا و فیلم در لابه‌لای متون استفاده کرد و با ایجاد Link روی کلمه‌های موردنظر، این امکان را به خواننده داد که به سرعت به مطلب موردنظر دسترسی پیدا کند. روزنامه‌های الکترونیک محض، بیشتر از همین روش استفاده می‌کنند.

در مقابل، روش دیگری وجود دارد که اجازه می‌دهد آنچه در صفحه نمایش دیده می‌شود، به روزنامه‌های چاپی شبیه باشد. این روش که به PDF موسوم است، مخصوصاً برای نسخه الکترونیک مطبوعات چاپی بیشتر کاربرد دارد. در طراحی از نوع PDF، روزنامه‌های چاپی کار اضافه‌ای برای انتشار نسخه الکترونیک انجام نمی‌دهند؛ کافی است با استفاده از نرم‌افزار مخصوص، یک نسخه PDF از

صفحات روزنامه تهیه کنند و در شبکه قرار دهند. این کار تنها در مدت چند دقیقه پس از آماده شدن صفحات روزنامه انجام می شود و به همین دلیل، انتشار نسخه الکترونیک روزنامه می تواند پیش از توزیع نسخه چاپی صورت پذیرد. ترکیب این دو روش نیز مرسوم است. گاهی هم روزنامه الکترونیک در هر دو قالب HTML و PDF ارائه می شود و مخاطب این امکان را دارد که قالب مورد علاقه خود را انتخاب کند.

البته روش های دیگری نیز وجود دارد که به دلیل نامناسب بودن، چندان متداول نیستند.

انگیزه ها و اهداف راه اندازی و انتشار روزنامه الکترونیک

راه اندازی یک روزنامه الکترونیک می تواند در راستای دستیابی به اهداف مختلفی صورت پذیرد.

۱. کسب درآمد بیشتر از طریق آگهی:

آگهی های اینترنتی در محیط وب اصولاً نقش عمده ای در کسب درآمد پایگاه های اطلاع رسانی دارند. این موضوع در مورد روزنامه های الکترونیک نیز مصداق دارد. یک روزنامه الکترونیک با اتکا به شمار مخاطبان خود می تواند تعرفه های مناسبی را برای آگهی در نظر بگیرد و با درج آگهی های اینترنتی در صفحات وب روزنامه درآمد کسب کند.

۲. بهبود کیفیت:

به دلیل بهره گیری از تصاویر واضح و شفاف، استفاده از صدا و فیلم و قابلیت های همچون جست و جو در متن روزنامه و...، ارائه روزنامه در محیط وب می تواند کیفیت بالایی را به مخاطبان ارائه کند. این موضوع به رضایت هرچه بیشتر مخاطبان و در نتیجه، موفقیت بیشتر روزنامه منجر می شود.

۳. کمک به نسخه چاپی:

این یکی از انگیزه های روزنامه های چاپی در ارائه نسخه الکترونیک است. نسخه الکترونیک می تواند در مواقع بحرانی و بدون محدودیت زمانی و مکانی، پیام روزنامه را به مخاطبان برساند و در عین حال، با جلب توجه مخاطبان اینترنتی، آنها را به استفاده از نسخه چاپی نیز تشویق کند.

۴. رقابت و همگامی با فن آوری روز:

بسیاری از روزنامه ها هزینه ها و زحمات ارائه روزنامه الکترونیک را تحمل می کنند تا در رقابت با سایر نشریات عقب نمانند. به علاوه، همگامی با فن آوری های روز اطلاع رسانی می تواند آنها را در ارائه خدمات بیشتر و بهتر به مخاطبانشان یاری رساند و این در بازار مطبوعات - که هرگونه برتری نسبت به سایرین منجر به افزایش سهم خوانندگان و در نتیجه موفقیت بیشتر روزنامه می شود - یک برگ برنده است.

۵. افزایش شمار مخاطبان و حفظ نقش توزیع کنندگی خبر:

روزنامه های الکترونیک با انتشار روی اینترنت، عملاً شمار مخاطبان خود را به میزان قابل توجهی افزایش می دهند. همچنین یک روزنامه الکترونیک با قابلیت های منحصر به فردی که دارد، همواره می تواند به عنوان توزیع کننده اخبار مطرح باشد؛ چرا که گستره و محدودیت زمانی ندارد.

۶. سهولت دستیابی مخاطب بین المللی:

به دلیل گسترش اینترنت در سرتاسر جهان و نبود محدودیت جغرافیایی برای ارتباطات اینترنتی، مخاطبان روزنامه های الکترونیک در هر جای دنیا می توانند به روزنامه دلخواه خود دسترسی پیدا کنند و پیام های آن را در اسرع وقت دریافت کنند.

۷. دستیابی به نظرات مخاطبان:

بسیاری از روزنامه ها همواره در جست و جوی راه هایی برای دریافت نظرات، پیشنهادهای و انتقادات خوانندگان خود هستند، اما برقراری ارتباط خواننده با روزنامه با روش های سنتی بسیار کند و پرهزینه است و همین موضوع، به از دست رفتن بخش قابل توجهی از بازخورد (Feedback) منجر می شود. اما قابلیت های متعالی ارتباطی در شبکه های اطلاع رسانی روی اینترنت، بسیاری از روزنامه نگاران را بر آن می دارد تا با انتشار روزنامه الکترونیک، ارتباطی دوسویه و پیشرفته با مخاطبان خود داشته باشند.

۸. فعالیت مطبوعاتی گروه های مخالف:

روزنامه های الکترونیک به دلیل قابلیت های خاصی همچون عدم محدودیت زمان و مکان، سهولت و سرعت انتشار پیام و عدم امکان اعمال نفوذ از سوی دولت های حاکم، در میان گروه های مخالف (اپوزیسیون) محبوبیت خاصی دارند.

هزینه ها

برای یک روزنامه الکترونیک، علاوه بر هزینه های معمول روزنامه ها تا قبل از مرحله چاپ - از قبیل دستمزد پرسنل، هزینه تهیه عکس، حق التحریر مطالب، مصاحبه و... - هزینه های دیگری نیز وجود دارد:

● دستمزد متخصصان انفورماتیک که معمولاً از روزنامه نگاران روزنامه های چاپی بالاتر است.

● هزینه تهیه و نگهداری تجهیزات نوین همانند دوربین های عکاسی و فیلم برداری دیجیتال، کامپیوترهای کیفی قوی، کامپیوترها و تجهیزات مستقر در دفتر روزنامه، تجهیزات ارتباطی با اینترنت و...

● روزنامه الکترونیک برای این که به

مخاطبان ارائه شود، باید به طریقی به اینترنت متصل باشد. حق اشتراک ارتباط اینترنتی که باید به صورت ماهانه یا سالانه به شرکت تأمین‌کننده این ارتباط پرداخت شود خود به عنوان یک هزینه جدی مطرح است.

● همچنین ارائه، نگهداری و مدیریت پایگاه وب روزنامه (Web Hosting) هزینه جداگانه‌ای دارد که باید تأمین شود.

درآمدها

روش‌های کسب درآمد برای روزنامه‌های الکترونیک متفاوت و متنوع هستند و هر روزنامه براساس شرایط و موقعیت‌های خاص خود ممکن است یک یا چند راه را برای کسب درآمد در پیش بگیرد. با وجود این، روزنامه‌های الکترونیک چهار راه اصلی برای کسب درآمد دارند.

۱. آگهی اینترنتی

۲. حق اشتراک مطالعه روزنامه

۳. حق اشتراک استفاده از آرشیو

الکترونیک

۴. خدماتی جانبی

در میان عوامل فوق، آگهی اینترنتی مهم‌ترین نقش را ایفا می‌کند.

آگهی اینترنتی مختص روزنامه‌های الکترونیک نیست. در بسیاری از پایگاه‌های وب، قسمتی از صفحات وب که معمولاً یک نوار باریک در بالای صفحه یا در حواشی آن است، برای قرار گرفتن آگهی رزرو می‌شود. آگهی‌های اینترنتی تصاویر کوچکی هستند که در این فضای خالی به نمایش در می‌آیند. شیوه معمول این است که چندین آگهی را برای یک مکان در نظر می‌گیرند؛ به این ترتیب، هر آگهی مدت زمان مشخصی به نمایش در می‌آید و سپس نوبت به آگهی بعدی می‌رسد.

روزنامه‌های الکترونیک معمولاً تعرفه‌های مشخصی برای آگهی در

صفحات مختلف خود دارند که براساس آن، آگهی‌های اینترنتی را در پایگاه وب خود قرار می‌دهند.

اما در مورد حق اشتراک مطالعه روزنامه، دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد. از آنجا که فرهنگ قالب در اینترنت، ارائه رایگان اطلاعات است، بسیاری از روزنامه‌ها دریافت حق اشتراک را کنار گذاشته‌اند؛ چرا که در غیر این صورت، مخاطبان بالقوه خود را از دست خواهند داد. اما بعضی از روزنامه‌ها که حق اشتراک دریافت می‌کنند، خلاصه‌ای از روزنامه به رایگان در دسترس قرار می‌دهند و هرکس مشروح مقاله‌ها یا مطالب موردنظر را بخواهد، باید مشترک باشد یا هزینه آن را پرداخت کند.

حق اشتراک استفاده از آرشیو، یکی دیگر از روش‌های کسب درآمد است. در این شیوه، مقاله‌ها و مطالب موجود در شماره‌های قبلی روزنامه در ازای پرداخت هزینه در اختیار مخاطبان قرار می‌گیرد. در نهایت، روزنامه‌های الکترونیک می‌توانند با عرضه خدمات جانبی همچون ارائه خدمات اینترنت، طراحی صفحات وب و سایر خدمات نشر الکترونیک، بخشی از هزینه‌های خود را پوشش دهند.

مزایا و امکانات

اما امکانات و مزایایی که روزنامه‌نگاری الکترونیک در اختیار روزنامه‌نگاران قرار می‌دهد، چیست؟

۱. توزیع آسان:

در حالی که یکی از مشکلات و حتی معضلات اساسی روزنامه‌های چاپی، توزیع و رساندن بموقع روزنامه به دست مخاطبان است، در روزنامه‌های الکترونیک این مرحله به راحتی و در کسری از ثانیه به انجام می‌رسد. دلیل این موضوع همان شیوه ارائه روزنامه

الکترونیک است که با قرار دادن فایل‌های مربوط به نسخه جدید روزنامه در کامپیوتر سرور شبکه اطلاع‌رسانی روزنامه، در واقع روزنامه توزیع شده است. حال کافی است مخاطب به پایگاه وب نشریه متصل شود و صفحات جدید را ببیند.

۲. عدم محدودیت زمان:

روزنامه‌های الکترونیک محدودیت زمانی ندارند. به این معنی که همیشه در دسترس هستند. در عین حال، گردانندگان یک روزنامه الکترونیک می‌توانند هر زمان که اراده کنند، محتوای روزنامه را تغییر دهند.

۳. عدم محدودیت مکان:

از آنجا که هیچ محدودیت مکانی برای دسترسی به اینترنت وجود ندارد، روزنامه الکترونیک به راحتی می‌تواند در دسترس مخاطبانی در سطح بین‌المللی قرار گیرد؛ علاقه‌مندان یک روزنامه هر جا که باشند، کافی است آدرس اینترنتی روزنامه را بدانند تا به آن متصل شده و از آن استفاده کنند.

جالب‌تر این که حتی گردانندگان روزنامه الکترونیک نیز محدودیت مکانی نخواهند داشت و در صورت ضرورت، می‌توانند از هر جای دنیا، روزنامه را منتشر کنند.

۴. فضای نامحدود:

عدم وجود محدودیت فضا در روزنامه‌های الکترونیک باعث می‌شود فضای کافی برای شرح کامل وقایع، بیان کامل دیدگاه‌ها و نظرات، ارائه عکس‌های متعدد و... وجود داشته باشد.

۵. جست‌وجو:

قابلیت جست‌وجو این امکان ارزشمند را به مخاطبان می‌دهد که در میان

مطلب روزنامه، به دنبال کلمه یا عبارت مشخصی بگردند و مطالب حاوی آن را بیابند و یا با جست‌وجوی موضوعی، مطلب مورد علاقه را پیدا کنند.

۶. آرشیو الکترونیکی:

استفاده از آرشیو روزنامه یکی از نیازهای معمول مخاطبان است. در روزنامه الکترونیک نگهداری و عرضه آرشیو بسیار ساده و مقرون به صرفه است؛ چرا که همه مطالب و محتویات روزنامه به صورت الکترونیکی (کامپیوتری) موجود است. کافی است این محتویات به صورت مرتب و با ساختاری مناسب در پایگاه اطلاع‌رسانی روزنامه ذخیره شده و امکان استفاده از آن برای خوانندگان فراهم شود.

افزودن قابلیت جست‌وجو به آرشیو الکترونیکی، گزینه‌ای عالی و منحصر به فرد را در اختیار مخاطبان روزنامه قرار می‌دهد؛ چرا که به این ترتیب، آنها می‌توانند مطالب مورد نظر خود را در کوتاه‌ترین زمان ممکن و به شکل بهینه بیابند.

۷. بازخورد (Feedback) عالی:

روزنامه‌های الکترونیک به دلیل خاصیت تعاملی ارتباطات اینترنتی، بهترین امکانات را برای برقراری ارتباط خوانندگان با روزنامه فراهم می‌آورند. با استفاده از امکاناتی همچون پست الکترونیکی، گفت‌وگوی دوستانه از راه دور (Chat)، گروه‌های خبری، دریافت مستقیم نظرات مخاطبان در پایگاه وب روزنامه و...، نه تنها رغبت خوانندگان برای تعامل با روزنامه دوچندان می‌شود، بلکه با ذخیره‌سازی سازمان یافته این نظرات در بانک‌های اطلاعاتی و ارائه امکان تهیه گزارش‌های مدیریتی، دست‌اندرکاران روزنامه می‌توانند گزارش‌های متنوعی از این نظرات تهیه

کرده و از آنها در جهت تأمین رضایت مخاطبان یا اتخاذ راهکارهای مناسب برای کسب موفقیت بیشتر به بهترین نحو استفاده کنند.

۸. آگهی‌های طبقه‌بندی شده:

یکی از مزایای روزنامه‌های الکترونیک برای سفارش‌دهندگان آگهی‌ها این است که هر آگهی در قسمت‌هایی از صفحات روزنامه ارائه می‌شود که مطالب آنها با مضمون آگهی‌ها همخوانی داشته باشد. به عنوان نمونه، آگهی‌های تبلیغ و سایل ورزشی در کنار اخبار ورزشی دیده می‌شود.

اکثر این آگهی‌ها آدرس پایگاه وب اختصاصی آگهی‌دهنده را (اگر چنین پایگاهی موجود باشد) در خود دارند و خواننده روزنامه می‌تواند تنها با اشاره به محل قرارگیری آگهی، پایگاه وب آگهی‌دهنده را ببیند.

۹. کیفیت بالا با اتکا به قابلیت‌های چند رسانه‌ای:

امکان استفاده از صدا، تصاویر بسیار واضح، فیلم، موسیقی و...، روزنامه‌های الکترونیک را قادر می‌سازد تا در مواقع لزوم از قالب قدیمی خارج شده، با استفاده از قابلیت‌هایی که پیش از این در انحصار سایر رسانه‌ها بود، پیامشان را به شکل بهینه به مخاطبان برسانند.

۱۰. هزینه پایین:

هزینه انتشار یک روزنامه الکترونیک در قیاس با روزنامه‌های چاپی بسیار پایین است. مخارج کم‌رشدگی همچون خرید کاغذ، هزینه چاپ، هزینه توزیع و برگشتی برای روزنامه‌های الکترونیک مفهومی ندارد.

۱۱. حفظ منابع کاغذ جهان:

روزنامه‌های الکترونیک به دلیل عدم

نیاز به کاغذ، به بشر در حفظ منابع محدود کاغذ موجود در جهان کمک بزرگی می‌کنند. این در حالی است که روزنامه‌های چاپی هر روز مقدار بسیار زیادی کاغذ مصرف می‌کنند که در بسیاری از کشورها به چرخه بازیافت وارد نمی‌شود و از بین می‌رود.

اشکالات و کاستی‌ها

اما روزنامه‌های الکترونیک در کنار مزایای یادشده، اشکالات و کاستی‌هایی نیز دارند که در زیر آمده است:

۱. سختی مطالعه روی صفحه نمایش

مطالعه مطالب بر روی صفحه نمایش کامپیوتر نه تنها به راحتی مطالعه بر روی کاغذ نیست، بلکه خواندن مطالب طولانی با خستگی چشم و خطا در خواندن و درک مطلب همراه است.

به همین دلیل، این نقطه ضعف برای روزنامه‌های الکترونیک باقی است که در آنها، مطالب تحلیلی و طولانی مورد توجه خوانندگان قرار نمی‌گیرد؛ هر چند خوانندگان می‌توانند، چنین مطالبی را روی کاغذ چاپ و سپس مطالعه کنند.

۲. وابستگی به فن‌آوری روز

از آنجا که روزنامه‌های الکترونیک در بستری جدید و کاملاً فن‌آورانه (تکنولوژیک) ارائه می‌شوند، به فن‌آوری‌های روز مخابرات و ارتباطات وابسته‌اند. بدیهی است که هرگونه مشکل احتمالی در این فن‌آوری‌ها از قبیل قطعی ارتباط اینترنتی، ابتلای کامپیوترها به ویروس، خرابی دستگاه‌ها و... می‌تواند تأثیر مستقیم بر روی روزنامه الکترونیک گذاشته و حتی انتشار آن را هر چند برای مدتی محدود غیرممکن سازد.

به علاوه، روزنامه‌های الکترونیک نیز ناچارند همگام با فن‌آوری روز دنیا حرکت کنند تا از قافله عقب نمانند و این خود

مستلزم صرف هزینه خواهد بود.

۳. حذف درآمد تک‌فروشی

درآمد تک‌فروشی اگر چه نمی‌تواند هزینه‌های یک روزنامه چاپی را جبران نماید، اما به هرحال نقش مهمی در موازنه درآمد و هزینه روزنامه دارد. این موضوع درباره روزنامه‌های الکترونیک نمی‌تواند عملی شود؛ چراکه اکثریت قریب به اتفاق روزنامه‌های الکترونیک رایگان ارائه می‌شوند. دلیل این موضوع، حاکمیت فرهنگ دسترسی رایگان به اطلاعات در اینترنت است که روزنامه‌ها را نیز ناچار می‌کند از آن پیروی کنند.

۴. هزینه بالای نیروی متخصص و تجهیزات نوین

انتشار یک روزنامه الکترونیک به شکل بهینه، مستلزم بهره‌گیری از تجهیزات نوین کامپیوتری و در پی آن، به کارگیری افراد متخصص برای به کارگیری و نگهداری این تجهیزات است. دوربین‌های دیجیتال حرفه‌ای، کامپیوترهای پیشرفته و مجهز به نرم‌افزارهای روز، تجهیزات جانبی برای استفاده از صدا و فیلم و ارتباط پر سرعت با اینترنت، هزینه‌های نسبتاً بالایی را به روزنامه‌ها تحمیل می‌کنند.

به علاوه، پرسنل متخصص مورد نیاز، دستمزدی به مراتب بالاتر از روزنامه‌نگاران حرفه‌ای تقاضا می‌کنند.

۵. امکانات و دانش انفورماتیک محدود مخاطبان

مخاطبان روزنامه‌ها، به خصوص در جوامع در حال توسعه، از نظر دانش انفورماتیک در سطح بسیار پایینی قرار دارند. به علاوه، هزینه بالای خرید کامپیوتر و ارتباط با اینترنت مزید بر علت است تا استفاده از کامپیوتر و اینترنت برای درصد بالایی از مردم غیرممکن شود.

در چنین شرایطی، عمده مردم استفاده از روزنامه‌های چاپی را ترجیح می‌دهند.

۶. کیفیت و هزینه ارتباطات اینترنتی

زیرساخت‌های مخابراتی در بسیاری از جوامع در حال توسعه در سطح پایینی قرار دارد و حتی بعضی از مناطق از خطوط معمولی تلفن نیز بی‌بهره‌اند. در چنین شرایطی، اگر هم ارتباط اینترنتی موجود باشد، با کیفیتی پایین و در عین حال، هزینه‌ای بالا در اختیار قرار می‌گیرد. چنین شرایطی، خود هزینه زیادی را به روزنامه‌های الکترونیک تحمیل می‌کند و شرایط را برای بقا و پیشرفت آنها دشوار می‌سازد.

تفاوت‌ها در جوامع پیشرفته و در حال توسعه

جوامع پیشرفته تفاوت‌های آشکاری با جوامع در حال توسعه دارند. یکی از این تفاوت‌ها، میزان اهمیت و سرمایه‌ای است که صرف زیرساخت‌های مخابراتی می‌شود.

اما در کشورهای در حال توسعه، شرایط متفاوت است. در بسیاری از این جوامع، به دلیل مشکلات مختلفی از قبیل دست نیافتن به فن‌آوری روز، هزینه‌های بالای ایجاد تغییرات در بستر مخابراتی موجود، ضعف مدیریت سازمان‌های دخیل در مخابرات و عدم درک صحیح اهمیت ارتباطات در دنیای کنونی، زیرساخت مخابراتی بسیار ضعیف و فاقد قابلیت‌های لازم برای ارتباط مطمئن و مناسب جهت بهره‌گیری از خدمات شبکه‌های اطلاع‌رسانی است.

از سوی دیگر، در کشورهای پیشرفته، ارتباطات اینترنتی بسیار قوی است.

اما در کشورهای در حال توسعه، از این نظر نیز مشکلات آشکاری وجود دارد که مانع از وجود ارتباط مطمئن و مناسب اینترنت می‌شود. به علاوه، در چنین

جوامعی، هزینه‌های برقراری ارتباط اینترنتی به میزان قابل توجهی بیشتر از جوامع پیشرفته است.

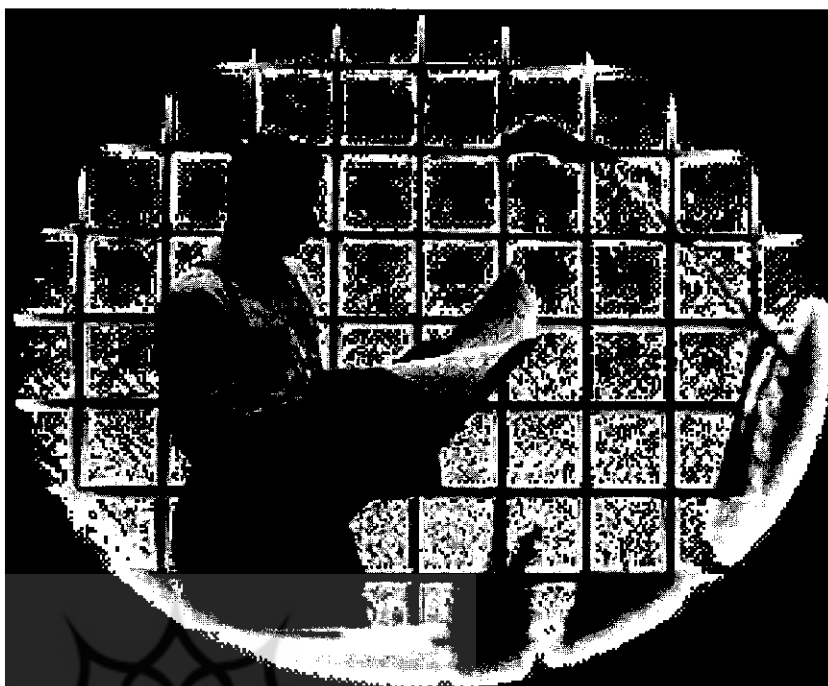
به دلایل فوق، شبکه‌های اطلاع‌رسانی، در جوامع پیشرفته بسیار بیشتر از کشورهای در حال توسعه وجود دارد و میزان استفاده‌کنندگان این شبکه‌ها نیز بیشتر است.

براساس آمار ارائه شده از سوی مؤسسه نوا،^۴ تا پایان دسامبر سال ۲۰۰۰ میلادی، بیش از ۵۱۸ میلیون نفر در سرتاسر جهان به اینترنت متصل هستند که از این مقدار قریب به ۱۷۸ میلیون نفر به آمریکا و کانادا، ۱۱۴ میلیون به کشورهای اروپایی و ۱۰۴ میلیون به آسیای مرکزی و جنوب شرقی اختصاص دارد. در این میان، سهم کشورهای خاور میانه از همه گروه‌های دیگر کمتر و فقط نزدیک به دوونیم میلیون نفر است.

در چنین شرایطی، واضح است که میزان توفیق روزنامه‌های الکترونیک در جوامع پیشرفته، بسیار بالاتر از جوامع در حال توسعه است؛ چراکه ارتباط سریع، مطمئن و ارزان، هم در اختیار روزنامه و هم در دسترس مخاطبان است.

سطح فرهنگ مردم و به خصوص فرهنگ مکتوب، در جوامع پیشرفته و در حال توسعه قابل مقایسه نیست. در حالی که در جوامع پیشرفته، آمار افراد کم‌سواد نیز بسیار پایین است، در بسیاری از جوامع در حال توسعه، هنوز درصد بالایی از مردم فاقد توانایی خواندن و نوشتن هستند.

علاوه بر سواد خواندن و نوشتن، فرهنگ انفورماتیک نیز عامل تعیین‌کننده دیگری به‌شمار می‌رود. میزان دانش و تجربه کار با کامپیوتر و اینترنت و سایر فن‌آوری‌های اطلاعات، در جوامع پیشرفته بسیار بیش از کشورهای در حال توسعه است و این بدان علت است که شهروندان چنان جوامعی، به‌طور ذاتی و

روزنامه‌نگاری بر نوع سنتی می‌رویم. هر پدیده جدید فن‌آوری ارتباطات، بدون شک رسانه‌های موجود را تحت تأثیر قرار داده و می‌دهد؛ روزنامه نیز از این امر مستثنی نیست. اما باید دید این تأثیر چه سمت و سوی دارد؛ یعنی روزنامه‌نگاری الکترونیک در جهت نابودی روزنامه‌نگاری سنتی پیش می‌رود یا به صورت مکمل و پشتیبان در کنار آن قرار خواهد گرفت.

این البته اولین باری نیست که روزنامه‌نگاری مورد تهدید واقع می‌شود. روزنامه‌ها یک‌بار به طور جدی از سوی تلویزیون به چالش فرا خوانده شده‌اند. آمار مربوط به وسایل ارتباط جمعی نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورهای پیشرفته دنیا، به موازات گسترش تلویزیون، شمارگان بسیاری از روزنامه‌ها و سایر مطبوعات به شدت پایین آمد و حتی بعضی از آنها نیز تعطیل شدند.

به عنوان نمونه، پس از جنگ جهانی دوم، در فرانسه با وجود افزایش جمعیت، شمارگان کل روزنامه‌های روزانه به طور محسوسی تقلیل یافت و به جای ۵۱ میلیون نسخه که در سال ۱۹۴۶ در آن کشور منتشر می‌شد، به ۱۰ تا ۱۱ میلیون نسخه رسید.

در انگلستان فقط در سال ۱۹۵۹، روزنامه‌های بزرگ روزانه قریب به ۸۰۰ هزار نسخه از شمارگان خود را از دست دادند و در آلمان غربی از سال ۱۹۵۵ تا ۱۹۶۹، از ۱۲۰ روزنامه روزانه، تنها ۱۶ روزنامه باقی ماند.

در سایر کشورها نیز می‌توان آمار مشابهی به دست آورد. اما پرسش مهم این است که چرا چنین تهدیدی به وجود آمد و چرا مطبوعات در اثر آن تا این حد متحمل ضرر شدند. از میان دلایل مختلف این امر، دو نکته شاخص‌تر از بقیه است:

۱. مشکل عمده روزنامه‌ها پس از ظهور و رواج تلویزیون، جذب آگهی‌های

به دلیل ماهیت فن‌آورانه (تکنولوژیک) زندگی خود، با این پدیده‌ها بیشتر سروکار دارند.

این در حالی است که در کشورهای در حال توسعه، بعضی افراد حتی یک‌بار هم با کامپیوتر سروکار پیدا نمی‌کنند. نیازی به توضیح نیست که وقتی شهروندان یک جامعه از نظر فرهنگ انفورماتیک در چنین سطحی قرار داشته باشند، دیگر استفاده از روزنامه الکترونیک برای آنها مفهومی ندارد. این موضوع هنگامی بیشتر رخ می‌نماید که قیمت کامپیوتر را در این جوامع با قیمت آن در کشورهای پیشرفته مقایسه کنیم و ببینیم که در جوامع در حال توسعه، تهیه کامپیوتر چقدر مشکل‌تر است.

در کنار این مسائل، می‌توان به مشکلات دیگری چون ممنوعیت استفاده از اینترنت در برخی جوامع در حال توسعه، معضلات و تنگناهای مطبوعات در احقاق حقوق اولیه خود، حمایت قضایی، استقلال حرفه‌ای و هویت صنفی روزنامه‌ها اشاره کرد که صرف‌نظر از بستر الکترونیک یا چاپی، معضلاتی اساسی

برای روزنامه‌نگاری هستند.

موانع پیشرفت

موانع پیشرفت روزنامه‌نگاری الکترونیک را می‌توان به طور خلاصه در موارد زیر جست‌وجو کرد:

● هزینه‌های ارتباطات اینترنتی در مجموع نسبتاً زیاد است. این موضوع، مختص جوامع در حال توسعه نیست؛ بلکه در کشورهای پیشرفته نیز کاهش هزینه‌های ارتباطی مدنظر قرار دارد.

● فرهنگ انفورماتیک درصد قابل توجهی از مردم جهان در سطح پایینی قرار دارد.

● عمده استفاده‌کنندگان اینترنت در جهان را افراد خیره تشکیل می‌دهند و نه افراد معمولی و قشر عمده مخاطبان روزنامه‌ها.

روزنامه‌نگاری سنتی در تقابل با روزنامه‌نگاری الکترونیک

اکنون پس از شناخت تمام مفاهیم مرتبط با روزنامه‌های الکترونیک و چاپی، به سراغ تأثیر این نوع جدید

تجاری توسط تلویزیون بود. به عنوان نمونه، در انگلستان همزمان با توسعه شبکه‌های تلویزیون تجاری، آگهی‌های مطبوعاتی کاهش یافت و بسیاری از نشریه‌های پرشمارگان، با وجود داشتن میلیون‌ها خواننده، به دلیل عدم کسب درآمد لازم برای ادامه حیات، از میان رفتند.

۲. ویژگی‌ها و برتری‌های تلویزیون در نوع ارائه پیام به مخاطب، روزنامه‌ها و به‌خصوص نشریات عامه‌پسند را با مشکلات جدی مواجه ساخت؛ چرا که در تلویزیون، پیام‌ها در قالب تصاویر متحرک و جذاب ارائه می‌شد و سرعت انتشار آن نیز با روزنامه قابل قیاس نبود؛ در حالی که روزنامه‌ها با متن و حداکثر با تصاویری که کیفیت چندان مطلوبی هم نداشتند، ارائه می‌شدند و در هر شبانه‌روز تنها یک بار و آن هم در ساعت مشخصی قابل تهیه بودند.

اما در این میان، روزنامه‌هایی هم بوده‌اند که نه تنها ضربه نخورده‌اند، بلکه گام در راه پیشرفت نیز نهاده‌اند. نمونه این روزنامه‌ها، لوموند فرانسسه و گاردین انگلستان هستند. دلیل تداوم موفقیت‌های این روزنامه‌ها، مطالب تفسیری و تحلیلی موجود در آنهاست که در تلویزیون امکان ارائه آنها نیست.

نشریات تخصصی و مطبوعات خاص محلی نیز از جمله مواردی هستند که تهدید چندانی از طرف تلویزیون احساس نکرده‌اند؛ چرا که اصولاً ماهیت تلویزیون با چنین مطالبی توافقی و تناسب ندارد.

اکنون پس از گذشت قریب نیم قرن از آن هنگام، می‌توانیم تهدید مطبوعات از سوی روزنامه‌نگاری الکترونیک را با وضعیت این رسانه در تقابل با تلویزیون به شکل زیر مقایسه کنیم:

یکی از منابع اصلی و شاید جدی‌ترین و عملی‌ترین راه کسب درآمد‌های

الکترونیک، آگهی است. امروزه خیل کاربران اینترنت در سراسر جهان، پایگاه‌های وب را بر آن داشته که از این فرصت بهره بگیرند و پیام‌های تبلیغاتی را در لابه‌لای صفحات وب و به صورت طبقه‌بندی شده در معرض دید کاربران پرشمار خود قرار دهند. با گسترش و رونق شدید تجارت الکترونیک، صاحبان کالا و ارائه‌کنندگان خدمات، بدون شک از این موقعیت طلایی چشم‌پوشی نمی‌کنند و در پایگاه‌های وب معروف و پرکار بر همانند Yahoo.com یا CNN.com آگهی سفارش می‌دهند.

به این ترتیب، همانند آنچه در مورد تلویزیون رخ داد، بخشی از آگهی‌ها از روزنامه‌های چاپی به سمت پایگاه‌های وب و به‌ویژه روزنامه‌های الکترونیک سرازیر شده است و خواهد شد.

از سوی دیگر، قابلیت‌های منحصره‌فرد روزنامه‌های الکترونیک در ارائه جذاب و سریع اخبار و مطالب و ترکیب قابلیت‌های رسانه‌های پیشین در آن، بار دیگر روزنامه‌های چاپی را از نظر نوع ارتباط با مخاطب با مشکل مواجه ساخته است.

پس با توجه به موارد فوق، می‌توان این تهدید را برای مطبوعات چاپی تا حدود زیادی مشابه تهدیدی که پیش از این از سوی تلویزیون صورت پذیرفت، اما بسیار جدی‌تر از آن دانست. با وجود این، جنبه‌های دیگری از قضیه نیز باید مدنظر قرار گیرد تا بتوان به یک تحلیل واقعی و منطقی رسید. برای این منظور، نخست باید ببینیم روزنامه‌های الکترونیک چه تأثیراتی می‌توانند بر روزنامه‌های چاپی داشته باشند.

اثرات روزنامه‌نگاری الکترونیک بر روزنامه‌های چاپی

● شمارگان

نخستین و مهم‌ترین پیامد

روزنامه‌های الکترونیک، کاهش شمارگان روزنامه‌های چاپی است. بسیاری از افرادی که به اینترنت دسترسی دارند، ترجیح می‌دهند به جای خرید یک روزنامه چاپی، با صرف هزینه‌ای به مراتب کمتر، از یک یا چند روزنامه الکترونیک استفاده کنند و علاوه بر استفاده از امکانات پیشرفته آنها، هر لحظه از آخرین اخبار مطلع شوند. به این ترتیب، با افزایش شمار مخاطبان روزنامه‌های الکترونیک، مخاطبان روزنامه‌های چاپی کمتر می‌شوند. این خود منجر به کم‌اهمیت شدن تدریجی روزنامه‌های چاپی و در نتیجه کاهش میزان آگهی‌ها و در نهایت کاهش درآمد آنها می‌شود و این نیز به نوبه خود، مجدداً به کاهش تعداد مخاطبان و شمارگان روزنامه می‌انجامد و این حلقه به تدریج تکرار می‌شود.

● تعامل خوانندگان با نشریه

روزنامه‌های الکترونیک با افزایش نقش خوانندگان در فرایند ارتباط، تعامل روزنامه و مخاطب را به حداکثر می‌رسانند و حتی با بهره‌گیری از امکانات موجود، ارتباط مخاطبان با یکدیگر را نیز فراهم می‌سازند.

این موضوع از نظر علم ارتباطات بسیار ارزشمند است؛ چرا که در فرایند ارتباط، بازخورد (Feedback) اهمیت خاصی دارد. همواره یکی از مشکلات رسانه‌های سنتی از قبیل روزنامه‌های چاپی یا تلویزیون، دستیابی به نظرات و عقاید مخاطبان است و واحدهای روابط عمومی سعی می‌کنند از این نظرات به شیوه‌های مختلف آگاه شوند. برای روزنامه‌های الکترونیک، چنان که پیشتر ذکر شد، این امکان به شکلی بی‌نظیر فراهم است و این خود تحولی در تکامل فرایند ارتباط به‌شمار می‌آید.

● افزایش شمار روزنامه خوان‌ها

انتشار روزنامه‌های الکترونیک، در مجموع می‌تواند شمار افراد روزنامه‌خوان را افزایش دهد. خیل عظیم متخصصان انفورماتیک، صنایع و کلیه افرادی که به نحوی با کامپیوتر و اینترنت سروکار دارند، معمولاً فرصت پیدا نمی‌کنند تا به مطالعه مطالب مبسوط روزنامه‌ها بپردازند، اما با عرضه روزنامه‌های الکترونیک و پایگاه‌های خبری روی شبکه، می‌توانند در مدت کوتاهی از اخبار و خلاصه مطالب موجود در روزنامه‌های الکترونیک بهره بگیرند. این بدان معناست که جمعی از خوانندگان بالقوه روزنامه‌ها به خوانندگان بالفعل تبدیل شده‌اند و شمار روزنامه‌خوان‌ها افزایش یافته است.

● کاهش اهمیت مشکلات توزیع

یکی از مسائل مهم روزنامه‌های چاپی، از آغاز تاکنون، توزیع و ارائه به‌موقع روزنامه روی دکه بوده است. برای حل این مسأله، البته روش‌های مختلفی از آغاز عصر روزنامه‌نگاری تاکنون در پیش گرفته شده و اکنون نیز به کمک چاپ همزمان، در بسیاری از کشورها توزیع به عنوان معضل و مشکل مطرح نیست. با وجود این، توزیع همچنان یکی از مراحل هزینه‌بر و مهم انتشار روزنامه‌های چاپی به‌شمار می‌رود که در بعضی جوامع به دلایل مختلف، پیشرفت مطبوعات را با مشکل مواجه می‌سازد.

روزنامه‌های الکترونیک چنان که ذکر شد، با مشکلات و مسائل توزیع سروکاری ندارند؛ چرا که اصولاً توزیعی صورت نمی‌پذیرد. در واقع مخاطبان روزنامه‌های الکترونیک فایل‌های حاوی صفحات روزنامه را از دستگاه سرور وب روزنامه دریافت می‌کنند. از سوی دیگر، روزنامه الکترونیکی نیازی به چاپ شدن ندارد و در نتیجه زمان بین آماده شدن مطالب روزنامه و عرضه آن به مخاطب به

شکل چشمگیری کاهش یافته، پیام در کوتاه‌ترین زمان ممکن به گیرنده پیام می‌رسد.

● هزینه‌ها

روزنامه‌های الکترونیک به دلیل عدم نیاز به چاپ و توزیع، بخش عمده‌ای از هزینه‌های چاپ و انتشار سنتی روزنامه را ندارند. به دلیل همین کاهش هزینه‌ها است که افراد بیشتری می‌توانند در این زمینه فعالیت کنند و روزنامه‌هایی با کیفیت بالا و هزینه پایین عرضه کنند. همچنین روزنامه‌هایی با نوسان قیمت کاغذ، هزینه چاپ و هزینه‌های توزیع دچار مشکل نمی‌شوند و می‌توانند با ثبات بیشتری به فعالیت مطبوعاتی خود ادامه دهند.

شرایط اثرگذاری

با تمام این اوصاف، باید پرسید: «آیا روزنامه‌نگاری الکترونیک، روزنامه‌های چاپی را از میان خواهد برد؟» این پرسشی است که محققان علوم ارتباطات با آن روبه‌رو هستند. اما برای رسیدن به پاسخی صحیح برای این پرسش، باید شرایط تحقیق چنین امری را شناخت.

۱. زیر ساخت مخابراتی

شاید بتوان گفت مهم‌ترین عاملی که وجود آن برای جایگزینی احتمالی روزنامه‌های الکترونیک با روزنامه‌های چاپی ضروری لازم است، زیرساخت‌های قوی مخابراتی جهت برقراری صحیح و مناسب ارتباط اینترنتی است. اینترنت بستر روزنامه‌نگاری الکترونیک است و برای این که قابلیت‌های شگرف این نوع روزنامه‌نگاری به ظهور برسد، باید ارتباطات اینترنتی در حد قابل قبولی موجود باشد.

امروزه در سطح جهان به واسطه اهمیت بیش از حد تصور اینترنت و ارتباطات اینترنتی در تجارت و سایر ابعاد

زندگی، به طور فزاینده‌ای شاهد افزایش ظرفیت ارتباطی اینترنت و تقویت زیرساخت این شبکه جهانی هستیم.

به عنوان نمونه‌ای از این موارد می‌توان به پروژه موسوم به Teledesic یا «اینترنت در آسمان» اشاره کرد که با اجرای آن، سرعت و کیفیت ارتباطات اینترنتی بسیار بالاتر خواهد رفت. اما علاوه بر زیرساخت ارتباطی اینترنت، شبکه مخابراتی هر کشور یا منطقه نیز باید حداقلی از شرایط و امکانات را داشته باشد تا کاربران بتوانند با سرعت خوب و قابل قبولی به اینترنت متصل شوند.

۲. هزینه ارتباطات اینترنتی

علاوه بر وجود امکان ارتباط، کاهش هزینه دسترسی به اینترنت نیز در میزان توفیق روزنامه‌های الکترونیک و قدرتمند ساختن آنها در تقابل با روزنامه‌های چاپی نقش مهمی ایفا می‌کند.

هر چه هزینه ارتباط با اینترنت کمتر باشد، افراد بیشتری امکان دستیابی به روزنامه الکترونیک را خواهند داشت و این به منزله موفقیت بالقوه روزنامه‌های الکترونیک در جذب مخاطب است.

۳. هزینه خرید کامپیوتر

هزینه خرید کامپیوتر نیز یکی از موارد مهم و تأثیرگذار است. این مورد شاید حتی اهمیتی بیش از هزینه ارتباط با اینترنت داشته باشد؛ چرا که بسیاری از روزنامه‌های الکترونیک علاوه بر اینترنت، روی اینترنت (شبکه داخلی) نیز منتشر می‌شوند و کاربران غیرمرتبط با اینترنت نیز می‌توانند به جای اینترنت، به شبکه داخلی روزنامه متصل شوند.

۴. سطح فرهنگی غالب در جامعه

سطح فرهنگ مردم جامعه از دیگر عوامل تأثیرگذار است. اگر در جامعه‌ای فرهنگ مطالعه و بهره‌گیری از مطبوعات

الکترونیک تاکنون نتوانسته جایگزین روزنامه چاپی شود.

روزنامه‌های چاپی همچنان به دلیل پیشینه تاریخی دستیابی آسان و راحتی مطالعه روی کاغذ محبوبیت خود را حفظ کرده‌اند. روزنامه چاپی با سابقه ۴۰۰ ساله، آشنای کودکان و پیر و جوان است؛ در حالی که از عمر روزنامه‌های الکترونیک کمتر از ۱۰ سال می‌گذرد. روزنامه چاپی در هر زمان و مکانی قابل دستیابی و مطالعه است؛ اما دستیابی به روزنامه الکترونیک و مطالعه آن مستلزم استفاده از کامپیوتر و دسترسی به اینترنت است و بالاخره این که به عقیده بسیاری از مردم، مطالعه بر روی کاغذ بسیار آسان‌تر و عملی‌تر از مطالعه روی صفحه نمایش کامپیوتر است.

لذا می‌توان چنین جمع‌بندی کرد که اگر چه تهدید مطبوعات سنتی از سوی روزنامه‌های الکترونیک بسیار اساسی‌تر و بنیادی‌تر از تهدید صورت گرفته از سوی تلویزیون است، اما روزنامه‌ها بار دیگر با جذب نکات مثبت و انطباق با شرایط جدید، توانسته‌اند خود را از خطر نابودی نجات دهند. به همین دلایل است که آنچه تاکنون در دنیا اتفاق افتاده، جایگزینی روزنامه‌های چاپی توسط روزنامه‌های الکترونیک نیست. در واقع روزنامه‌های چاپی نه تنها ادامه حیات خود را به دلیل پدید آمدن روزنامه‌های الکترونیک در خطر نمی‌بینند، بلکه با اتخاذ راهکارهای مناسب، توانسته‌اند از روزنامه‌نگاری الکترونیک به عنوان مکمل کار خود بهره بگیرند.

امروزه در دنیا بیش از ۶۰۰۰ روزنامه دارای نسخه الکترونیک وجود دارد. این بدان معنی است که روزنامه‌نگاران از انحصار کاغذ خارج شده‌اند و درصد عمده آنها بستر الکترونیک را نیز در کنار کاغذ برای انتشار افکار و نظرات خود به کار می‌گیرند.

اما سواد انفورماتیکی در مورد دانش‌آموختگان علوم ارتباطات و روزنامه‌نگاری تأثیری به مراتب بیشتر دارد. اگر کارشناسان علوم ارتباطات در زمینه فن‌آوری‌های اطلاعات به اندازه کافی دانش و مهارت کسب کرده باشند، روزنامه‌نگاری الکترونیک شانس بیشتری برای پیشرفت دارد. پیشرفت دانش انفورماتیک در میان متخصصان ارتباطات جامعه، دیدگاه درست و واقع‌بینانه‌ای در مورد روزنامه‌نگاری الکترونیک به دست می‌دهد و آنها را یاری می‌رساند تا در قبال آن به‌طور صحیح و اصولی موضع‌گیری کنند.

نتیجه

توسعه و پیشرفت روزنامه‌نگاری الکترونیک در یک جامعه، مستلزم وجود شرایط مختلفی است که می‌توان گفت تمامی آنها در بسیاری از کشورهای جهان موجود نیست. اما نکته مهم این است که حتی در جوامع پیشرفته‌ای که بسیاری از این شرایط برقرار است، روزنامه

در میان قشر عمده مردم رواج داشته باشد، می‌توان به استفاده آنها از روزنامه‌های الکترونیک نیز امیدوار بود. در واقع در جوامعی که هنوز روزنامه‌های چاپی مخاطب چندانی ندارند، نمی‌توان پیشرفت قابل ملاحظه‌ای را برای روزنامه‌نگاری الکترونیک متصور بود. در این ارتباط، میزان سواد افراد جامعه، گسترش فرهنگ مطالعه و بهره‌مندی آنها از حداقل حقوق یک شهروند، از عوامل اصلی مؤثر بر استقبال مردم از روزنامه‌ها به‌شمار می‌رود.

۵. سواد انفورماتیکی

میزان سواد انفورماتیکی مردم یعنی میزان توانایی آنها در بهره‌گیری از کامپیوتر و فن‌آوری اطلاعات، از دیگر مواردی است که می‌تواند در توفیق روزنامه‌های الکترونیک مؤثر واقع شود. هر چه مردم یک جامعه از توانایی و تجربه بالاتری در استفاده از کامپیوتر و اینترنت بهره‌مند باشند، روزنامه‌های الکترونیک در آن جامعه بیشتر رواج پیدا خواهند کرد.

جدول ۱ - روزنامه‌های الکترونیک کشور و برخی خصوصیت‌های آنها

ردیف	نام روزنامه	آدرس اینترنتی	محل چاپ	نوبت انتشار	نوع	زبان	نوع صفحات
۱	IRAN Daily	www.iran-daily.com	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	انگلیسی	PDF
۲	IRAN News	www.iran-news.com	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	انگلیسی	HTML
۳	Tehran Times	www.tehrantimes.com	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	انگلیسی	HTML
۴	آفتاب یزد	www.afabnews.com	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	PDF
۵	آفرینش	www.afarineshdaily.com	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	PDF
۶	ابرار اقتصادی	www.eqtasad.com	تهران	صبح	تخصصی - اقتصادی	فارسی	PDF
۷	اطلاعات	www.ettelaat.com (Home Edition)	تهران	عصر	خبری - اجتماعی	فارسی	PDF
۸	انتخاب	www.entshab-daily.com	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	فارسی	PDF
۹	الوفاق	www.al-vefagh.com	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	عربی	PDF
۱۰	ایرلن	www.iran-newspaper	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	HTML
۱۱	ایران ورزشی	www.iran-varzeshi.com	تهران	صبح	تخصصی - ورزشی	فارسی	PDF
۱۲	توسعه	www.tose-eh.com	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	PDF
۱۳	جام جم	http://www.irib.com/jamejamdaily	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی	فارسی	PDF
۱۴	جمهوری اسلامی	www.jomhouriaslami.com	تهران	صبح	سیاسی، اجتماعی	فارسی	HTML
۱۵	حیات نو	www.aria.ws/hayateno	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	فارسی	PDF
۱۶	خبر ورزشی	www.khabers.com	تهران	صبح	تخصصی - ورزشی	فارسی	PDF
۱۷	رسالت	www.resalat-news.com	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	PDF
۱۸	سیاست روز	www.siasatrooz-news.com	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و ورزشی	فارسی	PDF
۱۹	قدس	www.qjdedaily.com	مشهد و تهران	صبح	خبری - اجتماعی	فارسی	HTML
۲۰	کیهان	www.kayhannews.com	تهران	عصر	خبری - اجتماعی	فارسی	HTML
۲۱	نوروز	www.nowrooz.net	تهران	صبح	خبری - اجتماعی	فارسی	PDF
۲۲	همبستگی	www.hambastegi-news.org	تهران	صبح	فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی	فارسی	PDF
۲۳	همشهری	www.haimshahri.org	تهران	صبح	اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی	فارسی	HTML

چشم‌انداز آینده

در حال حاضر روزنامه‌های الکترونیک و روزنامه‌های چاپی با تمام مزایا و معایبی که دارند، در کنار یکدیگر به کار خود ادامه می‌دهند. اما این شرایط می‌تواند به راحتی تغییر کند. در واقع اگر به واسطه پیشرفت‌های فن‌آوری اطلاعات، شرایطی فراهم شود که معایب بر شمرده روزنامه‌نگاری الکترونیک از بین برود، کفه ترازو می‌تواند به سمت روزنامه‌های الکترونیک محض متمایل شود.

اگر امروز، هزینه و کیفیت ارتباط با اینترنت به عنوان یک عامل تأثیرگذار، پیشرفت روزنامه‌نگاری الکترونیک را کند ساخته، می‌توان تصور کرد که در صورت

فراهم آمدن امکان ارتباط کیفی برای همه

جهانیان با سرعت چندین برابر آنچه اینک مرسوم است، یا تحقق آنچه بیل گیتس، مدیرعامل شرکت مایکروسافت در سر می‌پروراند؛ یعنی رایگان شدن ارتباطات اینترنتی، چه تأثیری بر آینده مطبوعات و سایر رسانه‌ها خواهد داشت.

فن‌آوری اطلاعات در آینده نزدیک می‌تواند بسیاری از موانع پیشرفت روزنامه‌های الکترونیک را از بین ببرد.

یکی از سیاست‌های شرکت‌های بزرگ کامپیوتری، کاهش قیمت‌ها است. امروز با پرداخت تنها یک هزار دلار که حدوداً یک دوم حقوق ماهانه فردی با شغل متوسط یا پایین‌تر از آن در آمریکا و اروپا است، می‌توان یک کامپیوتر جدید و مناسب

تهیه کرد. روزنامه‌نگاری الکترونیک در ایران اما شرایط روزنامه‌نگاری الکترونیک و میزان تأثیرگذاری آن بر مطبوعات در ایران چگونه است؟ برای پاسخ به این پرسش ابتدا لازم است تعداد و شرایط روزنامه‌های الکترونیک موجود در کشور را بررسی کنیم و سپس به تحلیل شرایط پردازیم. در حال حاضر (تا پایان مردادماه سال ۱۳۸۰ ش) ۴۰ روزنامه با دامنه توزیع سراسری در ایران منتشر می‌شود. از این تعداد، ۲۳ روزنامه به انتشار نسخه الکترونیک اقدام می‌کنند و بقیه فقط به صورت چاپی منتشر می‌گردند؛ هر چند در

زمان انجام این تحقیق، تعدادی از روزنامه‌های فقط چاپی در حال تدارک برای انتشار نسخه الکترونیک نیز بوده‌اند. در جدول شماره یک، مشخصات و شرایط این ۲۳ روزنامه آمده است.

با نگاهی به جدول و توجه به آمار روزنامه‌های موجود، در می‌یابیم که ۵/۵ درصد روزنامه‌های کشور نسخه الکترونیک منتشر می‌کنند. این آمار می‌تواند در نوع خود جالب توجه باشد و نشان می‌دهد که اکثریت روزنامه‌ها در شرایط فعلی نسبت به انتشار نسخه الکترونیک اقدام کرده‌اند.

از سوی دیگر، ۹/۶۹ درصد آنها نسخه الکترونیک خود را با استفاده از قالب PDF و در نتیجه مشابه نسخه چاپی عرضه می‌کنند. از میان این تعداد، ۷/۸ درصد (دوتا) روزنامه‌های ورزشی، ۳/۴ درصد (یکی) تخصصی اقتصادی و بقیه خبری-اجتماعی هستند.

حال ببینیم شرایط انتشار این روزنامه‌ها و اثرات آن بر جامعه روزنامه‌نگاری چیست.

بررسی شرایط موجود را می‌توان به دو مقوله عوامل انسانی و عوامل فنی تقسیم کرد.

عوامل انسانی

این عوامل، عبارتند از میزان گسترش فرهنگ مکتوب، میزان سواد انفورماتیکی مردم، نیروی انسانی متخصص مورد نیاز و آموزش روزنامه‌نگاری الکترونیک به دانشجویان علوم ارتباطات.

میزان گسترش فرهنگ مکتوب

فرهنگ مکتوب متأسفانه در کشور ما جایگاه مناسبی ندارد و توسعه آن با مشکلات جدی روبه‌رو است. در حالی که در بسیاری از کشورهای پیشرفته شخص بی‌سوادی وجود ندارد، در ایران، به گفته رئیس نهضت سوادآموزی، حدود ۴۰

میلیون نفر بی‌سواد محض و حدود ۲۰ میلیون نفر واجب‌التعلیم هستند. ۵ در چنین شرایطی و در حالی که متأسفانه در بسیاری از شهرستان‌ها و دهات، بسیاری از مردم از حقوق و وظایف اولیه خود در قبال جامعه کم‌اطلاع (اگر نگوییم بی‌اطلاع) هستند، بدیهی است که فرهنگ مکتوب نمی‌تواند گسترش چندانی پیدا کند.

هنگامی که فرهنگ مکتوب در میان مردم جامعه رواج نداشته باشد، پر واضح است که روزنامه‌خوانی و روزنامه‌نگاری توفیق چندانی کسب نمی‌کند. براساس آمار موجود، در حال حاضر مجموع کل شمارگان روزنامه‌های کشور نزدیک به دو میلیون نسخه در روز است. این در حالی است که استاندارد اعلام شده از سوی یونسکو برای هر ۱۰۰ نفر حداقل یک نسخه روزنامه و بنابراین برای ایران با جمعیت ۶۰ میلیون نفر، حداقل ۶ میلیون نسخه در روز است.

در چنین شرایطی، روزنامه‌های الکترونیک نمی‌توانند زمینه مناسبی برای پیشرفت داشته باشند.

سواد انفورماتیکی مردم

میزان دانش و مهارت مردم ایران و استفاده از کامپیوتر و اینترنت با حداقل آمارهای جهانی فاصله بسیاری دارد. این امر البته دلایل متفاوتی دارد که یکی از آنها، عدم رواج فرهنگ مکتوب است که ذکر آن رفت. مشکل دیگر، گرانی کامپیوتر است. اگر قیمت کامپیوتر در ایران را با اروپا و آمریکا مقایسه کنیم، در می‌یابیم که تفاوت چقدر زیاد است. در حالی که یک فرد شاغل در این کشورها می‌تواند با هزینه‌ای حدود ۱۰۰۰ دلار که حداکثر معادل یک دوم حقوق ماهانه اوست، یک دستگاه کامپیوتر تهیه کند، در ایران شخصی با همان شغل، تقریباً حقوق چهار ماه خود را باید پردازد و این تفاوتی بسیار

قابل تأمل است.

معضل دیگر، عدم شکل‌گیری فرهنگ صحیح استفاده از کامپیوتر و اینترنت است که این امکانات ارزشمند را گاه تا حد یک وسیله صرفاً تزئینی و تفریحی تنزل می‌دهد.

نیروی انسانی متخصص مورد نیاز

خوشبختانه به دلیل به راه افتادن دوره‌های کارشناسی کامپیوتر همگام با کشورهای پیشرفته در دانشگاه‌های کشور و علاقه نسل جوان به دانش کامپیوتر و اینترنت، از نظر متخصصان انفورماتیک مشکل چندانی احساس نمی‌شود. با وجود این، برای پیشرفت روزنامه‌نگاری الکترونیک، متخصصانی با دانش و تسلط کافی در هر دو زمینه انفورماتیک و ارتباطات مورد نیاز است؛ در حالی که دانش آموختگان انفورماتیکی ما ارتباطات نمی‌دانند و متخصصان ارتباطات، آشنایی چندانی با انفورماتیکی ندارند و این می‌تواند تا حدودی مشکل ایجاد کند.

آموزش روزنامه‌نگاری الکترونیک

شاید بتوان این مشکل را به عملکرد ضعیف دانشکده‌های علوم اجتماعی کشور در آموزش روزنامه‌نگاری الکترونیک به دانشجویان ارتباطات و روزنامه‌نگاری نسبت داد.

در حالی که در بسیاری از دانشگاه‌های دنیا، دوره‌ها و حتی مقاطع تحصیلی مختص روزنامه‌نگاری الکترونیک ارائه می‌شوند و افراد خبره‌ای برای اداره روزنامه‌های الکترونیک تربیت می‌شوند، در کشور ما به ندرت یک درس چند واحدی روزنامه‌نگاری الکترونیک در میان دروس رشته روزنامه‌نگاری دیده می‌شود.

عوامل فنی

از میان عوامل فنی مؤثر بر

روزنامه‌نگاری الکترونیک در ایران می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- فن‌آوری‌های کامپیوتری موجود
- کیفیت زیرساخت مخابراتی موجود در کشور
- شیوه‌های موجود جهت ارتباط با اینترنت و کیفیت و هزینه‌های آنها
- مشکلات خاص روزنامه‌های چاپی در ایران

● روش‌های ممکن برای ایجاد یک پایگاه وب و هزینه‌های راه‌اندازی و نگهداری آن.

روش تحقیق

در این پژوهش، شرایط موجود روزنامه‌های الکترونیک کشور و رابطه و اثرات آنها بر روزنامه‌نگاری سنتی مورد شناسایی و بررسی قرار می‌گیرد. به همین دلیل، این تحقیق از نوع توصیفی است که در آن برای رسیدن به اهداف، از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است.

جامعه آماری و نمونه

«جامعه آماری» این پژوهش را همه روزنامه‌نگاران روزنامه‌های روزانه کشور با دامنه توزیع سراسری تشکیل می‌دهند که از میان آنها دو نمونه برگزیده است؛ نمونه اول عبارت است از تمامی روزنامه‌هایی که نسخه الکترونیک چاپ می‌کنند. برای این نمونه، در هر روزنامه بالاترین مقام از قبیل مدیر مسؤول یا سردبیر و یا مدیر اجرایی مورد پرسش قرار گرفته‌اند. در واقع این نمونه، یک نمونه سرشماری است از جامعه روزنامه‌های روزانه کشور با دامنه توزیع سراسری. نمونه دوم، یک نمونه تصادفی از دست‌اندرکاران روزنامه‌های روزانه کشور با دامنه توزیع سراسری است - صرف‌نظر از این که نسخه الکترونیک دارند یا خیر - که از سردبیر تا دبیران سرویس و خبرنگاران در آن شرکت داشته‌اند.

توجه به این نکته ضروری است که چون نمونه اول، از نوع سرشماری است، ضرورتی به انجام آزمون‌های آماری وجود ندارد و می‌توان با استفاده از جداول فراوانی، قبول یا رد فرضیه‌ها را اثبات کرد، اما در نمونه دوم، از آزمون‌های متناسب برای اثبات فرضیه‌ها بهره گرفته شده است.

روش نمونه‌گیری

نمونه اول، به دلیل کوچکی جامعه، کل جامعه را شامل شده است و از نوع سرشماری است. اما در مورد نمونه دوم، از آنجا که در هر روزنامه به‌طور متوسط ۱۵ نفر روزنامه برای پاسخ دادن به پرسشنامه واجد شرایط بودند، برای ۴۰ روزنامه مسجود (تا پایان روز ۱۳۸۰/۵/۳۱)، حدود ۶۰۰ نفر حجم کل جامعه را تشکیل می‌دهد.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات

به منظور جمع‌آوری اطلاعات، از دو گونه پرسشنامه «بسته پاسخ» با مقیاس درجه‌بندی پنج‌گزینه‌ای (لیکرت)، دو گزینه‌ای و چند سؤال دارای گزینه‌های متنوع‌تر استفاده شد. پرسشنامه نمونه اول توسط تمامی ۲۳ عضو جامعه پاسخ داده شده است. از تعداد ۸۰ نفر انتخابی نمونه دوم، ۲۰ پرسشنامه بازنگشت یا ناقص بود که کنار گذاشته شد و در نهایت ۶۰ پرسشنامه در تجزیه و تحلیل مورد استفاده قرار گرفت.

فرضیه‌های تحقیق

۱. انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های چاپی، سبب افزایش درآمد آنها می‌شود.
۲. روزنامه‌های الکترونیک ایران، ارتباط دو سویه مخاطبان و روزنامه‌ها را به شکل قابل ملاحظه‌ای بهبود

بخشیده‌اند.

۳. شرایط انفورماتیکی و مخابراتی کشور مانع پیشرفت روزنامه‌های الکترونیک می‌شود.

۴. روزنامه‌های الکترونیک ایران از تمامی قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک به خوبی بهره نمی‌گیرند.

۵. انتشار روزنامه‌های الکترونیک در ایران، تأثیری بر تیراژ روزنامه‌های چاپی ندارد.

۶. دست‌اندرکاران روزنامه‌های سراسری ایران، روزنامه‌نگاری الکترونیک را پدیده‌ای تأثیرگذار بر روزنامه‌نگاری می‌دانند.

سؤالات

علاوه بر این، در این تحقیق تلاش شده پاسخ سؤالات زیر نیز به دست آید:

۱. روش‌های اصلی کسب درآمد روزنامه‌های الکترونیک ایران کدامند؟

۲. به عقیده دست‌اندرکاران روزنامه‌های کشور، انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های ایران تا چه حد به پیشرفت نسخه چاپی کمک کرده است؟

۳. شمار خوانندگان روزنامه‌های الکترونیک ایران به‌طور متوسط چند نفر در روز است؟

۴. انگیزه‌های انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های کشور چیست؟

تجزیه و تحلیل داده‌ها

فرضیه ۱:

«انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های چاپی، سبب افزایش درآمد آنها می‌شود».

روزنامه‌های الکترونیک کشور هزینه‌های عرضه و ارائه روزنامه الکترونیک را زیاد ارزیابی نکرده‌اند و به عقیده درصد عمده آنها این هزینه‌ها در حد معمول قرار دارد. به عنوان نمونه، ۵۶/۵ درصد، هزینه به کارگیری پرسنل

به شکل قابل ملاحظه‌ای فراهم آورده‌اند.

فرضیه ۳:

«شرایط انفورماتیکی و مخابراتی کشور مانع پیشرفت روزنامه‌های الکترونیک می‌شود»

اکثر پاسخ‌دهندگان؛ یعنی ۷۸/۲ درصد آنان، میزان سواد انفورماتیکی خوانندگان روزنامه در کشور را به‌طور قابل ملاحظه‌ای کمتر از حد معمول (یعنی کم، خیلی کم و ناچیز) می‌دانند.

البته ۵۶/۵ درصد از پاسخ‌دهندگان بر این باورند که میزان آشنایی نفرات شاغل در روزنامه معمولی یا بیش از آن است. پس از دید پاسخ‌دهندگان، میزان سواد انفورماتیکی نفرات شاغل در روزنامه‌ها، مشکل چندان مهمی به‌شمار نمی‌رود. از سوی دیگر، مشکلاتی که برای سیستم‌های کامپیوتری روزنامه اعم از مشکلات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری ایجاد می‌شود، به عقیده ۶۵/۲ درصد پاسخ‌دهندگان کم‌اهمیت توصیف شده است. روزنامه‌های الکترونیک از نظر تجهیزات نیز در شرایط نامساعدی نیستند؛ چنان‌که به گفته خودشان، ۷۳/۹ درصد آنها به اندازه کافی از چنین تجهیزاتی بهره‌مندند.

با وجود این، اکثریت قاطع پاسخ‌دهندگان؛ یعنی ۷۸/۲ درصد، پرسنل متخصص موجود در زمینه روزنامه‌نگاری الکترونیک را ناکافی (کم و خیلی کم) دانسته‌اند. از سوی دیگر، ۷۳/۹ درصد پاسخ‌دهندگان گفته‌اند که به‌طور معمول و بیش از آن در ارتباط اینترنتی خود دچار مشکل هستند. ۶۹/۶ درصد نیز بر این عقیده‌اند که ظرفیت خطوط ارتباطی (مخابراتی) کشور جوابگوی نیازهای آنان نیست.

در چنین شرایطی، مخاطبان روزنامه‌ها توانایی استفاده از فن‌آوری‌های نوین انفورماتیک را ندارند، متخصصان

افق‌تاب	جامعه	ایران	همبستگی
اقتصادی	جهان اقتصاد	کار و کارگر	دولت
ورزش	ضرب‌ورزشی	ایران ورزشی	دولت
ایران	انتخاب	اطلاعات	ایرار
IRAN TIMES	Kayhan International	IRAN	IRAN
خراسان	تجدد	آفرینش	مستن
بهر	المنطقه	جمهوری اسلامی	رالت

آنها شده است.

فرضیه ۲:

«روزنامه‌های الکترونیک ایران، ارتباط دوسویه مخاطبان و روزنامه‌ها را به شکل قابل ملاحظه‌ای بهبود بخشیده‌اند»

اکثریت روزنامه‌های الکترونیک کشور امکانات مناسب برای ارتباط بهینه خوانندگان با نشریه را فراهم نیاورده‌اند. به‌علاوه، عمده خوانندگان نیز از امکانات موجود به خوبی استفاده نمی‌کنند و در نهایت این‌که اکثریت روزنامه‌های الکترونیک این نظرات را به میزان خیلی کم یا کمی در پایگاه وب خود به اطلاع سایر خوانندگان می‌رسانند و به این ترتیب، برقراری ارتباط خوانندگان با یکدیگر را ممکن نمی‌سازند.

این بدان معنی است که نمی‌توانیم بگوییم روزنامه‌های الکترونیک ایران، ارتباط دوسویه مخاطبان و روزنامه‌ها را

متخصص در زمینه روزنامه‌نگاری الکترونیک را زیاد دانسته‌اند، اما ۴۳/۵ درصد نیز آن را معمولی ارزیابی کرده‌اند.

اما نکته مهم این است که ۶۵/۲ درصد از این روزنامه‌ها، اصولاً درآمدی بابت انتشار روزنامه الکترونیک دریافت نمی‌کنند. به عنوان نمونه، هیچ یک از روزنامه‌های الکترونیک بابت عرضه آرشیو الکترونیکی که از راه‌های اصلی کسب درآمد روزنامه‌های الکترونیک است، درآمدی به دست نمی‌آورند. در مجموع، اکثریت قریب به اتفاق پاسخ‌دهندگان؛ یعنی ۸۷/۰ درصد آنها براین باورند که درآمدهای حاصله، هزینه‌ها را پوشش نمی‌دهد و این بدان معنی است که عمده آنها روزنامه الکترونیک خود را با صرف هزینه بدون بازگشت (با پرداخت یارانه) ارائه می‌کنند.

به این ترتیب، نمی‌توانیم بگوییم انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های چاپی، سبب افزایش درآمد

روزنامه‌نگاری الکترونیک به اندازه کافی در دسترس نیستند و زیرساخت ارتباطی - مخابراتی کشور چنان ضعیف است که اکثریت پاسخ‌دهندگان از شرایط و کیفیت آن شکایت دارند. به این ترتیب، با توجه به مجموع نتایج به دست آمده، دلیلی بر رد فرضیه سه نیست و می‌توان گفت شرایط انفورماتیکی و مخابراتی حاکم در جامعه، مانع پیشرفت روزنامه‌های الکترونیک می‌شود.

فرضیه ۴:

«روزنامه‌های الکترونیک ایران از تمامی قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک به خوبی بهره نمی‌گیرند»

بیش از ۹۰ درصد روزنامه‌های الکترونیک کشور از اینترنت به عنوان منبع کسب خبر به خوبی بهره می‌گیرند، بیشتر آنها می‌دانند چقدر مخاطب الکترونیک دارند، عمده آنها آرشیو الکترونیکی ارائه می‌کنند و کمتر از نیمی از آنها امکانات لازم برای ارتباط مخاطبان با روزنامه را به میزان معمول یا بیشتر فراهم آورده‌اند؛ اما در عین حال، اکثریت قاطع آنها از صدا و تصاویر متحرک استفاده نمی‌کنند، قابلیت جست‌وجو در آرشیو ندارند و روزنامه را تنها یک بار در شبانه‌روز به هنگام می‌کنند،

عمده آنها مکاتبات خوانندگان را در حد ناچیزی در پایگاه وب خود منعکس می‌کنند، نسخه الکترونیک را دقیقاً مشابه نسخه چاپی منتشر می‌کنند و اکثر آنها بر روی اینترنت منتشر نمی‌شوند.

به این ترتیب، پر واضح است که روزنامه‌های الکترونیک ایران، از تمامی قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک به خوبی بهره نمی‌گیرند.

فرضیه ۵:

«انتشار روزنامه‌های الکترونیک در ایران، تأثیری بر تیراژ روزنامه‌های چاپی ندارد»

با وجود این که اکثریت پاسخ‌دهندگان، روزنامه‌نگاری الکترونیک را امری مهم و تأثیرگذار می‌دانند و بر این باورند که روزنامه‌نگاران اینترنتی می‌توانند حتی بر کار روزنامه‌های بزرگ چاپی تأثیر بگذارند، اما اکثریت آنها جایگزینی روزنامه‌های چاپی با روزنامه‌های الکترونیک را منتفی می‌دانند. دلیل این موضوع را می‌توان در شرایط نامساعد انفورماتیکی و مخابراتی جست‌وجو کرد که به دلیل زیرساخت ضعیف مخابراتی موجود و روش‌های ناکارآمد ارتباطات اینترنتی، اکثریت پاسخ‌دهندگان، ظرفیت

خطوط مخابراتی کشور را ناکافی می‌دانند و در ارتباط اینترنتی خود نیز با مشکل مواجه هستند؛ همچنین است در مورد ضعف سواد انفورماتیک جامعه مخاطبان روزنامه‌ها در ایران.

در واقع به دلیل همین زیرساخت‌های ضعیف، روزنامه‌های الکترونیک نمی‌توانند حداکثر ظرفیت خود را به منصفه ظهور برسانند و این چنین است که بسیاری از پاسخ‌دهندگان، انتشار نسخه الکترونیک را فاقد کارایی کافی برای رفع معضل توزیع می‌دانند. همچنین می‌توان دلیل عدم تأثیر انتشار روزنامه‌های الکترونیک بر شمارگان روزنامه‌های چاپی را در این شرایط یافت.

به این ترتیب، با توجه به مجموع نتایج به دست آمده می‌توان گفت انتشار روزنامه‌های الکترونیک در ایران، تأثیری بر شمارگان روزنامه‌های چاپی ندارد.

فرضیه ۶:

«دست‌اندرکاران روزنامه‌های سراسری ایران، روزنامه‌نگاری الکترونیک را پدیده‌ای تأثیرگذار بر روزنامه‌نگاری می‌دانند»

با توجه به نتایج به دست آمده، درصد قابل توجهی از روزنامه‌نگاران ایران، روزنامه‌نگاری الکترونیک را پدیده‌ای تأثیرگذار بر روزنامه‌نگاری ایران می‌دانند.

جدول ۲- توزیع فراوانی روش‌های کسب درآمد روزنامه‌های الکترونیک کشور

انگیزه	فراوانی	درصد فراوانی
۱ آگهی اینترنتی	۴	۱۷,۴
۲ حق اشتراک	۰	۰,۰
۳ حق اشتراک استفاده از آرشیو الکترونیکی	۰	۰,۰
۴ خدمات جانبی (ارائه خدمات اینترنت و ...)	۳	۱۳,۰
۵ سایر موارد	۲	۸,۷
بدون پاسخ	۱۵	۶۵,۲

سؤال ۱:

«روش‌های اصلی کسب درآمد روزنامه‌های الکترونیک ایران کدامند؟»
از یافته‌های تحقیق چنین برمی‌آید که از میان ۳۴/۸ درصد روزنامه‌های کشور که از انتشارنسخه الکترونیک خود درآمد دارند، ۴۴/۴ درصد آنها از آگهی اینترنتی و ۳۳/۳ درصد از ارائه خدمات جانبی درآمد دارند. همچنین هیچ‌یک از روزنامه‌ها حق اشتراک را به عنوان منبع درآمد مدنظر ندارند و هیچ کدام نیز آرشیو الکترونیکی

را برای کسب درآمد ارائه نمی‌کنند.

بدون پاسخ گذاشته‌اند.

البته باید توجه شود که اطلاعات

الکترونیک به دقت روزنامه در محاسبه تعداد و میزان استفاده روزنامه از چنین ابزارهایی بستگی دارد.

در هر صورت، با وجود در نظر داشتن چند درصد خطای احتمالی در آمار به دست آمده، ملاحظه می‌شود که میانگین تعداد خوانندگان هر روزنامه الکترونیک، روزانه حدود ۴۱ هزار نفر است. این بدان معنی است که شمار خوانندگان روزنامه‌هایی که نسخه الکترونیک منتشر می‌کنند، در حد قابل توجهی افزایش یافته است.

از سوی دیگر، شمارگان روزنامه‌های الکترونیک کشور در مجموع بیش از ۵۷۵ هزار خواننده در شبانه‌روز است و این آمار قابل توجهی است. اگر دقت کنیم که این عدد تنها مربوط به ۶۰ درصد از روزنامه‌های الکترونیک کشور است، اهمیت این رقم بیشتر روشن می‌شود.

در حالی که مجموع شمارگان تمامی روزنامه‌های موجود در کشور به حدود دو میلیون نسخه در روز می‌رسد، تنها ۶۰ درصد روزنامه‌های الکترونیک، بیش از ۵۷۵ هزار خواننده دارند. این بدان معنی است که ۶۰ درصد از روزنامه‌های الکترونیک ایران، حدوداً شمارگانی معادل ۲۹ درصد روزنامه‌های چاپی کشور دارند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت شمارگان روزنامه‌های الکترونیک در ایران، تقریباً معادل نصف شمارگان روزنامه‌های چاپی است.

تفاوت بین مقدار حداقل و حداکثر شمارگان روزنامه‌های الکترونیک نیز نکته جالب توجهی است. این تفاوت بیانگر آن است که بعضی از روزنامه‌های الکترونیک در میان قشر روشنفکر جامعه که از نظر فرهنگ انفورماتیک و دسترسی به امکانات ارتباطی با اینترنت در سطح نسبتاً بالایی دارند و همچنین در میان مخاطبان خارج از مرزها طرفداران بیشتری دارند.

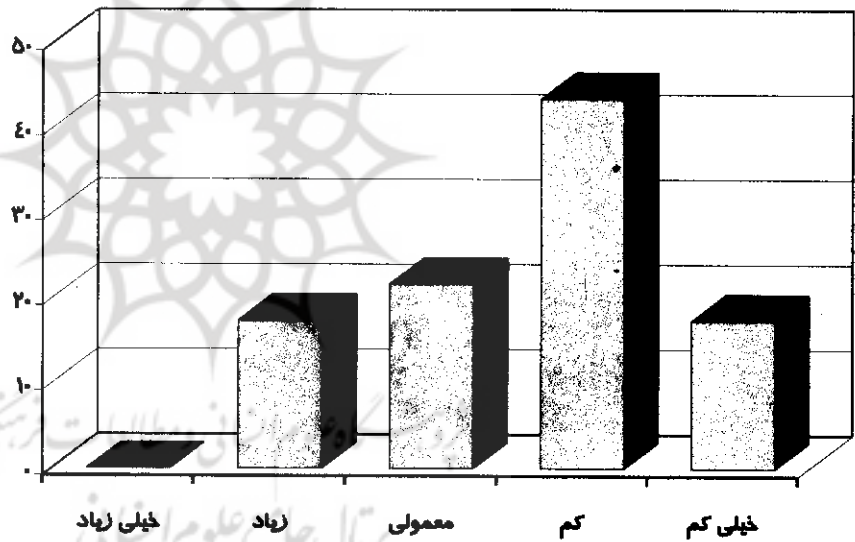
سؤال ۲

«به عقیده دست‌اندرکاران روزنامه‌های کشور، انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های ایران تا چه حد به پیشرفت نسخه چاپی کمک کرده است؟»

۶۰/۹ درصد پاسخ‌دهندگان بر این باورند که نسخه الکترونیک کمک چندانی به پیشرفت نسخه چاپی نمی‌کند. با وجود این، ۳۹/۱ درصد گفته‌اند که نسخه الکترونیک توانسته در حد معمول یا زیاد

فوق، براساس اظهارات خود روزنامه‌ها اعلام شده و تا حدودی با خطا همراه است؛ چراکه ممکن است تعداد افراد مراجعه‌کننده به پایگاه وب با خطا همراه شود و مثلاً یک مراجعه‌کننده که در یک روز چندبار به پایگاه وب متصل می‌شود، چند نفر به شمار آید؛ هر چند تکنیک‌هایی هم وجود دارد که این خطاها را در حد قابل توجهی کاهش می‌دهد. بنابراین، آمار شمار خوانندگان روزنامه‌های

نمودار ۱ - میزان کمک نسخه الکترونیک به پیشرفت نسخه چاپی از دید پاسخ‌دهندگان

باعث پیشرفت نسخه چاپی شود.

جدول ۳ - شمارگان نسخه الکترونیکی روزنامه‌های کشور

۳۹,۱	درصد بدون پاسخ
۶۰,۹	درصد جوابهای معتبر
۳۰۰۰	حداقل
۲۱۰۰۰۰	حداکثر
۴۱۰۴۵	میانگین
۵۷۴۶۴۰	جمع

سؤال ۳:

«شمار خوانندگان روزنامه‌های الکترونیک ایران به طور متوسط چند نفر در روز است؟»

حدود ۴۰ درصد از روزنامه‌ها به این پرسش پاسخی نداده‌اند. از این تعداد، عده‌ای اصلاً از شمار خوانندگان نسخه الکترونیک خود آگاهی ندارند و عده‌ای نیز در عین آگاهی از این تعداد، این پرسش را

سؤال ۴:

«انگیزه‌های انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های کشور چیست؟»

انتشار روزنامه‌های الکترونیک با دلایل و انگیزه‌های مختلفی می‌تواند صورت پذیرد. هدف از سؤال فوق، پی بردن به دلایل اصلی و شاخص انجام این کار توسط روزنامه‌های ایران بوده است.

از مجموع ۶۰ نفر، ۵۰ نفر؛ یعنی ۸۳/۳ درصد به این سؤال پاسخ گفته‌اند.

آمار و ارقام به دست آمده نشان می‌دهد که انگیزه‌های اصلی انتشار نسخه الکترونیک از سوی روزنامه‌های ایران، به ترتیب عبارتند از بهبود کیفیت با ۵۸ درصد، دستیابی به مخاطب بین‌المللی و دوردست با ۴۴ درصد، همگامی با

پایین‌ترین درصدها را به خود اختصاص داده و این بدان معنی است که روزنامه‌های کشور از این قابلیت آرمانی روزنامه‌نگاری الکترونیک بی‌بهره‌اند. به علاوه، مشکلات توزیع نیز به عقیده پاسخ‌دهندگان عامل چندان مهمی در تصمیم آنها به انتشار نسخه الکترونیک نبوده است.

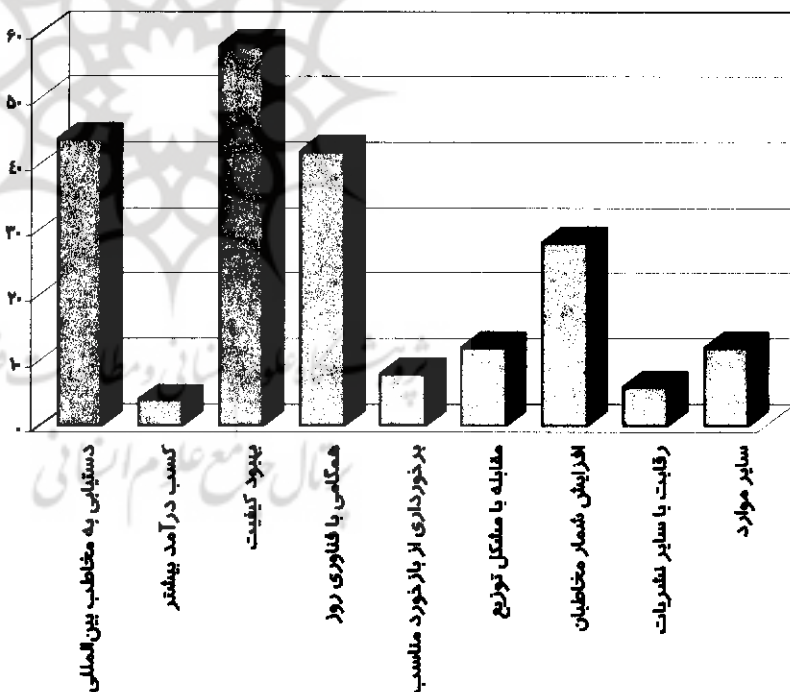
نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در جمع‌بندی نتایج تحقیق، با بررسی و مقایسه آنچه به عنوان نتایج فرضیه‌ها به دست آمد، موارد زیر جلب توجه می‌کند:

هزینه و درآمد

از میان روزنامه‌های الکترونیک کشور،

نمودار ۲ - دلایل و انگیزه‌های انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های ایران

طراحی صفحات وب و... تأمین می‌کنند. ۶۰/۹ درصد پاسخ‌دهندگان هزینه عرضه و نگهداری روزنامه‌های الکترونیک را در حد معمولی ارزیابی کرده‌اند، اما در عین حال، ۸۷/۰ درصد آنها بر این باورند که درآمدهای کسب شده از روزنامه الکترونیک، هزینه‌های آن را به میزان کمی پوشش می‌دهد.

مهم‌ترین هزینه‌ای که در قیاس با هزینه‌های انتشار روزنامه‌های چاپی به میزان قابل ملاحظه‌ای بیشتر عنوان شده، هزینه به‌کارگیری پرسنل متخصص روزنامه‌نگاری الکترونیک است. به این ترتیب، انتشار نسخه الکترونیک نه تنها درآمد روزنامه‌ها را افزایش نمی‌دهد، بلکه بسیاری از روزنامه‌ها نسخه الکترونیک خود را با صرف هزینه بدون بازگشت منتشر می‌کنند.

این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که دقت کنیم تمامی روزنامه‌های الکترونیک کشور به صورت رایگان ارائه می‌شوند و هیچ‌یک از آنها حق اشتراک دریافت نمی‌کنند. از سوی دیگر از میان ۹۵/۷ درصد روزنامه‌های کشور که آرشیو الکترونیکی روزنامه خود را در پایگاه وب روزنامه ارائه می‌کنند، هیچ‌یک برای استفاده از این آرشیو هزینه دریافت نمی‌کنند. این بدان معنی است که حق اشتراک استفاده از آرشیو که یکی از راه‌های اصلی کسب درآمد روزنامه‌های الکترونیک است، در میان روزنامه‌های ایران جایگاهی ندارد و به هر دلیل، از درآمد آن چشم‌پوشی کرده‌اند.

انگیزه‌های انتشار

بنابراین می‌توان به این نتیجه رسید که روزنامه‌های کشور انتشار نسخه الکترونیک خود را با انگیزه مالی دنبال نمی‌کنند. نمودار شماره دو نشان می‌دهد که انگیزه‌های اصلی روزنامه‌های کشور از انتشار نسخه الکترونیک، به ترتیب

۶۵/۲ درصد آنها از نسخه الکترونیک خود درآمدی کسب نمی‌کنند. ۳۴/۸ درصد باقی مانده که درآمدهایی از این راه دارند، عمده درآمد خود را از آگهی اینترنتی و خدمات جانبی همچون ارائه خدمات اینترنت به مخاطبان یا سایر مشتریان،

فن‌آوری روز با ۴۲ درصد و افزایش شمار مخاطبان با ۲۸ درصد.

همچنین قابل مشاهده است که درصد عمده روزنامه‌های ایران از انتشار نسخه الکترونیک اهداف مالی دنبال نمی‌کنند. برخورداري از Feedback نیز یکی از

عبارتند از بهبود کیفیت با ۵۸/۰ درصد، دستیابی به مخاطب بین‌المللی و دوردست با ۴۴/۰ درصد، همگامی با فن‌آوری روز با ۴۲/۰ درصد و افزایش شمار مخاطبان با ۲۸/۰ درصد. در میان یافته‌های تحقیق، کسب درآمد بیشتر با ۴۰ درصد به عنوان کم‌اهمیت‌ترین انگیزه انتشار نسخه الکترونیک مشاهده می‌شود که این موضوع، یافته قبلی درباره عدم کسب درآمد از سوی روزنامه‌های الکترونیک ایران را تأیید می‌کند.

بهبود کیفیت در روزنامه‌های الکترونیک

با مراجعه به نتایج فرضیه‌های دو و چهار پژوهش، می‌توان دریافت که درصد عمده روزنامه‌های الکترونیک از صدا، فیلم و تصاویر متحرک بهره‌ای نمی‌گیرند و قابلیت جست‌وجو در آرشیو را نیز برای مخاطبان فراهم نیاورده‌اند. به علاوه ۹۱/۳ درصد آنها روزنامه را حتی در صورت ضرورت، بیش از یک بار در شبانه‌روز بهنگام نمی‌کنند. همچنین محتوای نسخه الکترونیک ۶۹/۶ درصد روزنامه‌های الکترونیک کشور دقیقاً مشابه نسخه چاپی آنهاست. با توجه به آنچه در ادبیات تحقیق آمده، تمامی این موارد بیانگر این است که قابلیت‌های این پدیده روزنامه‌نگاری به خوبی بهره نمی‌گیرند.

دلیل این موضوع به یک نکته ظریف فنی برمی‌گردد. اگر به جدول شماره یک بنگرید، می‌بینید که از ۲۳ روزنامه الکترونیک موجود، ۱۶ روزنامه؛ یعنی ۶۹/۶ درصد آنها از قالب PDF بهره می‌گیرند. چنان‌که پیشتر ذکر شد، فایل‌های PDF با استفاده از نرم‌افزار Adobe Acrobat تهیه می‌شوند. به کمک این نرم‌افزار، روزنامه‌هایی که به صورت کامپیوتری صفحه‌بندی می‌شوند، در مدت چندثانیه، فایل‌های PDF لازم را از روی فایل‌های صفحه‌بندی شده

روزنامه ایجاد می‌کنند. این ساده‌ترین و کم‌هزینه‌ترین راه تهیه نسخه الکترونیک روزنامه است که البته باعث می‌شود بخش عمده قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک در دسترس قرار نگیرد.

روزنامه‌هایی که به شکل فوق با استفاده از قالب PDF تهیه و ارائه می‌شوند، از صدا و فیلم نمی‌توانند بهره بگیرند، امکان جست‌وجو در آنها نیست، امکان تغییر محتوا (مثلاً برای خلاصه کردن اخبار و سایر مطالب) را ندارند و قابلیت‌های دیگر را نیز از دست می‌دهند.

این روزنامه‌ها برای انتشار نسخه الکترونیک خود هزینه کمتری می‌پردازند و به همین دلیل هم قابلیت‌های مهمی را از دست می‌دهند.

این موضوع، با انگیزه اصلی روزنامه‌های الکترونیک که بهبود کیفیت عنوان شده، تعارض دارد. چنین تضادی می‌تواند تا حدودی بیانگر ناآگاهی مسؤولان روزنامه‌های الکترونیک ایران از قابلیت‌های روزنامه‌های الکترونیک باشد.

ارائه در اینترنت و اینترنت

روزنامه‌های ایران، عمدتاً مخاطبان نسخه الکترونیک خود را روی اینترنت جست‌وجو می‌کنند؛ چرا که نزدیک به دوسوم آنها فقط روی اینترنت منتشر می‌شوند و روی اینترنت (شبکه داخلی مجزا) ارائه نمی‌شوند. به همین دلیل، تنها افرادی می‌توانند از نسخه الکترونیک این روزنامه‌ها استفاده کنند که به اینترنت دسترسی داشته باشند. در این نکته نیز البته می‌توان نقش هزینه را دید؛ چرا که راه‌اندازی یک شبکه داخلی (اینترنت) خود مستلزم پرداخت هزینه‌های قابل توجهی از سوی روزنامه‌هاست و از آنجا که عمده روزنامه‌ها بابت انتشار نسخه الکترونیک خود درآمدی ندارند، پرداخت چنین هزینه‌هایی برای آنها به مراتب مشکل‌تر است.

ارتباط دوسویه

از سوی دیگر، به دلیل عدم استفاده صحیح از قابلیت تعاملی اینترنت، روزنامه‌های الکترونیک نتوانسته‌اند ارتباط دوسویه مخاطبان و روزنامه‌ها را بهبود بخشند. مراجعه به نتایج فرضیه دو نشان می‌دهد که بیش از نیمی از روزنامه‌های الکترونیک، امکانات مناسبی برای برقراری چنین ارتباطی فراهم نیاورده‌اند. از سوی دیگر، ۶۰/۹ درصد از روزنامه‌ها گفته‌اند که مخاطبان از این امکانات استقبال چندانی نمی‌کنند و بالاخره این که ۷۸/۳ درصد روزنامه‌ها چنین مکاتباتی را به میزان ناچیزی در پایگاه وب روزنامه منعکس می‌کنند. به این ترتیب، عمده روزنامه‌های الکترونیک کشور، از مهمترین خصوصیت روزنامه‌نگاری الکترونیک که همانا برقراری ارتباط به شکل کامل آن؛ یعنی ارتباط دوسویه رسانه با مخاطب است، بی‌بهره‌اند.

این موضوع زمانی بیشتر آشکار می‌شود که دقت کنیم براساس آنچه در نمودار شماره دو آمده، برخوردار شدن از بازخورد (Feedback) مناسب یکی از کم‌اهمیت‌ترین انگیزه‌های انتشار نسخه الکترونیک توسط روزنامه‌های کشور است.

آرشیو الکترونیکی

البته بعضی از قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک نیز در حد قابل قبولی از سوی روزنامه‌های الکترونیک به کار گرفته شده‌اند که می‌توان به ارائه آرشیو الکترونیکی از سوی ۹۵/۷ درصد روزنامه‌های الکترونیک، استفاده قابل توجه ۹۱/۳ درصد روزنامه‌ها از اینترنت به عنوان منبع خبری و اطلاع ۶۵/۲ درصد روزنامه‌ها از شمار مخاطبان نسخه الکترونیک خود اشاره کرد.

مخاطبان روزنامه‌های الکترونیک

شمار مخاطبان روزنامه‌های الکترونیک کشور، براساس آنچه در ارزیابی سؤال سه تحقیق آمده، تقریباً معادل نیمی از شمارگان کل روزنامه‌های کشور است. این آمار نشان می‌دهد که روزنامه‌نگاری الکترونیک توانسته است شمار افراد روزنامه‌خوان را تا حد قابل توجهی افزایش دهد. این نتیجه همچنین به خوبی مؤید نظر درصد عمده روزنامه‌نگاران کشور - یعنی ۶۸/۳ درصد پاسخ‌دهندگان - است مبنی بر این که انتشار نسخه الکترونیک مطبوعات در ایران، توانسته است شمار روزنامه‌خوان‌ها را افزایش دهد.

صحت این ادعا زمانی بهتر آشکار می‌شود که دقت کنیم براساس نتایج فرضیه پنج، انتشار روزنامه‌های الکترونیک در ایران، تأثیری بر شمارگان روزنامه‌های چاپی ندارد؛ چرا که ۹۱/۳ درصد پاسخ‌دهندگان گفته‌اند شمارگان نسخه چاپی آنها به میزان ناچیزی کاهش یافته است. این بدان معنی است که بدون کاهش شمارگان روزنامه‌های چاپی، تنها در میان ۶۰/۹ درصد روزنامه‌های کشور، بیش از ۵۷۰ هزار نفر در روز به شمار روزنامه‌خوان‌ها افزوده شده است.

پس با وجود این که روزنامه‌های الکترونیک ایران از قابلیت‌های روزنامه‌نگاری الکترونیک به خوبی بهره نمی‌گیرند، استقبال مردم از این روزنامه‌ها بسیار خوب است. البته زمانی که دقت کنیم ۷۸/۲ درصد پاسخ‌دهندگان، سواد انفورماتیکی مخاطبان روزنامه‌ها در ایران را کم دانسته‌اند، به نوعی تعارض بر می‌خوریم؛ اما این تضاد خود بیانگر یک واقعیت است و می‌توان از آن یک نتیجه منطقی گرفت. دلیل این موضوع، شمار بالای مخاطبان بین‌المللی و خارج از مرز نسخه الکترونیک روزنامه‌هاست که مطالعه نسخه الکترونیک روزنامه‌ها را

بهترین راه برای کسب اخبار و اطلاعات داخل کشور یافته‌اند؛ چرا که آنها به این ترتیب، می‌توانند با صرف کمترین هزینه و زمان، به صفحات روزنامه مورد نظر دسترسی پیدا کنند.

در واقع روزنامه‌های الکترونیک کشور تنها حداقلی از امکانات را به مخاطبان خود ارائه می‌کنند، اما همین حداقل نیز از سوی مخاطبان مورد استقبال شایان توجهی قرار گرفته است. اینجاست که می‌توان تصور کرد بهبود کیفیت روزنامه‌های الکترونیک و بهره‌گیری آنها از

عوامل انسانی در بعد انسانی، از نظر ۷۸/۲ درصد پاسخ‌دهندگان، سواد انفورماتیکی مخاطبان روزنامه‌ها در سطح پایینی قرار دارد. از سوی دیگر، ۷۸/۳ درصد پاسخ‌دهندگان گفته‌اند که افراد متخصص روزنامه‌نگاری الکترونیک که به هر دو مقوله علوم ارتباطات و انفورماتیک تسلط داشته باشند، کمتر از حد معمول موجود است. شاید یکی از دلایل مهم عدم استفاده روزنامه‌های الکترونیک کشور از قابلیت‌های پیشرفته

روزنامه‌نگاری الکترونیک، کم بودن چنین متخصصانی در بازار کار مطبوعات است. چنین افرادی اگر در روزنامه‌ها حضور داشته باشند، می‌توانند با اتکا به تئورهای ارتباطی و دانش روزنامه‌نگاری خود، فن‌آوری‌های ارتباطات و انفورماتیک را به شکل بهینه به کار گیرند و بازوی فکری مناسبی برای مدیریت روزنامه در راه انتشار موفقیت‌آمیز روزنامه‌های الکترونیک باشند. بدیهی است که در صورت نبودن چنین متخصصی در یک روزنامه، مدیریت روزنامه بدون این که به مقوله‌های متنوع مطرح در

تمامی قابلیت‌ها، تا چه اندازه می‌تواند در توفیق روزنامه‌نگاری الکترونیک و به‌طور کلی بر پیشرفت مطبوعات در ایران مؤثر واقع شود.

مشکلات روزنامه‌ها

اما مشکلات روزنامه‌های الکترونیک که مانع از پیشرفت آنها و در نتیجه تأثیرگذاری بیشتر آنها بر جامعه مطبوعات می‌شود نیز نباید از نظر دور بماند. روزنامه‌های الکترونیک ایران هم از نظر عوامل انسانی و هم در ارتباط با عوامل فنی با معضلات اساسی روبه‌رو هستند.

روزنامه‌نگاری الکترونیک اشراف داشته باشد، می‌تواند تنها بخشی از این امکانات را به کار گیرد.

عوامل فنی

اما مشکل فنی بزرگ و اساسی روزنامه‌های الکترونیک ایران، معضل ارتباط اینترنتی و مشکلات ارتباطی داخل کشور است. مؤید این مدعا، نتایج به دست آمده در این زمینه است که نشان می‌دهد ۶۹/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان، ظرفیت خطوط ارتباطی داخل کشور را برای استفاده از روزنامه‌های الکترونیک ناکافی دانسته‌اند و اکثریت قاطع پاسخ‌دهندگان؛ یعنی ۷۳/۹ درصد آنها گفته‌اند که به طور معمول و بیش از آن در ارتباط با اینترنت دچار مشکل هستند.

ذکر این نکته ضروری است که ظرفیت خطوط مخابراتی داخلی، مشکل اصلی را برای مخاطبان داخل کشور ایجاد می‌کند، اما مشکلات موجود در ارتباط با اینترنت، روزنامه و مخاطبان آن را با مشکل مواجه می‌سازد. این بدان معنی است که حتی اگر یک طرف ارتباط؛ یعنی مخاطب روزنامه الکترونیک مشکلی در ارتباط با اینترنت نداشته باشد، به دلیل اشکالات موجود در طرف دیگر؛ یعنی مبدأ ارتباط، کل ارتباط با مشکل مواجه خواهد بود.

در حال حاضر کیفیت خطوط ارتباطی داخل کشور در بعضی مناطق به قدری پایین است که به سختی می‌توان به اینترنت متصل شد و صفحات معمولی وب را مرور کرد. در چنین شرایطی است که روزنامه‌های الکترونیک کشور، از به کارگیری صدا و فیلم در نسخه الکترونیک خود منصرف شده‌اند و به همان حداقل امکانات بسنده می‌کنند.

این در حالی است که اکثر روزنامه‌های الکترونیک کشور؛ یعنی ۷۳/۹ درصد آنها، تجهیزات نوین مناسب را به اندازه کافی در اختیار دارند و در اکثر روزنامه‌ها (۶۵/۲)

امکانات مخابراتی - ارتباطی در وضع نامطلوبی هستند و سواد انفورماتیکی مردم نیز در آنها در سطح پایینی قرار دارد. بدیهی است که با این شرایط، انتشار نسخه الکترونیک نمی‌تواند معضل توزیع را برطرف سازد.

عقیده روزنامه‌نگاران ایران

روزنامه‌نگاران، روزنامه‌نگاری الکترونیک را پدیده‌ای تأثیرگذار می‌دانند. این، یافته فرضیه ششم تحقیق است. بر این اساس، روزنامه‌نگاران درباره دستیابی روزنامه‌نگاری الکترونیک به جایگاه مناسب خود در جامعه نظرات متفاوتی دارند. بعضی از آنها میزان این توفیق روزنامه‌های الکترونیک را زیاد، عده‌ای کم و عده‌ای هم در حد معمول می‌دانند. به عقیده ۶۳/۳ درصد روزنامه‌نگاران شاغل در روزنامه‌های کشور، روزنامه‌نگاران اینترنتی را می‌توان در زمره روزنامه‌نگاران حرفه‌ای به شمار آورد. با وجود این، تنها ۴۳/۳ درصد بر این باورند که کار این روزنامه‌نگاران می‌تواند بر مطبوعات بزرگ چاپی تأثیر زیادی داشته باشد.

محدودیت‌های پژوهش

در انجام این تحقیق، محدودیت‌هایی وجود داشته که به شرح زیر است:

۱. کم بودن تعداد روزنامه‌های کشور که نسخه الکترونیک دارند، باعث شد جامعه آماری بسیار کوچک باشد و به همین دلیل، ناچار نمونه از نوع سرشماری است.
۲. با وجود اظهار علاقه بسیاری از دست‌اندرکاران مطبوعات در پاسخ دادن به سؤالات پرسشنامه، بسیاری از روزنامه‌ها نیز از انجام این کار اکراه داشتند؛ اما از آنجا که باید از تمامی اعضای جامعه نظرسنجی به عمل می‌آمد، جمع‌آوری اطلاعات با مشکلاتی از قبیل پی‌گیری‌های متعدد محقق و مراجعه‌های چندین و چندباره صورت پذیرفت.

درصد) نیز مشکلات فنی از قبیل خرابی کامپیوتر و... کم و خیلی کم پدید می‌آید و در ۹۱/۳ درصد نیز چنین مشکلاتی آن‌قدر زیاد نیستند که بتوانند مشکل جدی در ارائه نسخه الکترونیک فراهم آورند. بنابراین، بار دیگر نقش محوری مشکلات مخابراتی و ارتباطی در نرسیدن روزنامه‌های الکترونیک به جایگاه واقعی رخ می‌نماید.

از سوی دیگر، بالا بودن هزینه‌های خرید کامپیوتر و ارتباط با اینترنت به عنوان یک عامل فنی دیگر، باعث کاهش استقبال مخاطبان از روزنامه‌های الکترونیک می‌شود؛ چرا که وقتی هزینه استفاده از نسخه الکترونیک یک روزنامه بسیار بیشتر از مبلغ تکفروشی آن باشد، برای بسیاری از افراد، چنین هزینه‌ای غیرمعقول و فاقد توجیه اقتصادی است.

کمک روزنامه‌های الکترونیک به روزنامه‌های چاپی

به عقیده ۶۰/۹ درصد پاسخ‌دهندگان روزنامه‌های الکترونیک نتوانسته‌اند به پیشرفت روزنامه‌های چاپی کمک چندانی بکنند. یکی از معضلات اساسی روزنامه‌های چاپی در ایران، مسأله توزیع است. روزنامه‌نگاری الکترونیک به دلیل رهایی ذاتی از این مشکل، می‌تواند در واقع بحرانی به کمک روزنامه‌های چاپی بیاید و حداقل، پیام روزنامه را در زمان کوتاهی به مخاطبان دوردست برساند. اما براساس یافته‌های تحقیق، ۶۹/۶ درصد پاسخ‌دهندگان گفته‌اند که انتشار نسخه الکترونیک نتوانسته نگرانی‌های آنها بابت مشکلات توزیع را کاهش دهد.

دلیل اصلی این امر، به مشکلات موجود در راه روزنامه‌نگاری الکترونیک باز می‌گردد. نقاط دوردست کشور، معمولاً قربانیان اصلی مشکلات توزیع هستند؛ چنین مناطقی همانند سایر نقاط (بلکه بسیار شدیدتر از شهرهای بزرگ)، از نظر

۳. در برخی موارد، با وجود توضیحات شفاهی ارائه شده به پاسخ‌دهندگان، نگرش صحیحی درباره موضوع مورد پرسش در ذهن پاسخ‌دهندگان شکل نمی‌گرفت و به همین دلیل، به برخی از پرسش‌ها به درستی پاسخ داده نشد.

۴. عدم همکاری کادر شاغل در کتابخانه دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه و توهین ایشان به پژوهشگر به صرف تحصیل در دانشگاه آزاد اسلامی، نه تنها امکان آگاهی از تحقیقات احتمالی انجام شده در زمینه‌های مشابه در آن دانشگاه را از محقق گرفت، بلکه چنین برخوردهای غیرموجهی می‌تواند موجبات آزدگی خاطر هر دانشجو و دانش‌پژوه دیگری را نیز به همراه داشته باشد.

پیشنهادها

نظر به اهمیت روزنامه‌نگاری الکترونیک در دنیای ارتباطات و با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود.

پیشنهادهای اجرایی

۱. سیاستگذاری صحیح دولت در بهبود شرایط مخابرات و ارتباطات اینترنتی
۲. تلاش نهادهای فرهنگی جهت پایین آوردن آمار بی‌سوادی و کم‌سوادی در جامعه
۳. سیاستگذاری نهادهای فرهنگی و آموزشی کشور جهت ارتقای سطح سواد انفورماتیکی مردم
۴. سیاستگذاری و سرمایه‌گذاری دولت جهت کاهش قیمت کامپیوتر به منظور استفاده بیشتر قشر متوسط جامعه
۵. افزایش امکان استفاده از اینترنت برای عموم مردم به واسطه کم کردن هزینه‌های ارتباطات اینترنتی و ارائه

خدمات اینترنت در مراکز عمومی
۶. آموزش مفاهیم روزنامه‌نگاری الکترونیک در دانشگاه‌ها و گنجاندن واحدهای درسی تخصصی مناسب درباره روزنامه‌نگاری الکترونیک برای دانشجویان علوم ارتباطات

۷. به‌کارگیری افراد متخصص در زمینه روزنامه‌نگاری الکترونیک از سوی روزنامه‌های کشور

۸. استفاده بهینه از امکانات ارتباطی اینترنت جهت برقراری ارتباط دو سویه مخاطبان با روزنامه‌ها از سوی روزنامه‌های کشور

۹. برگزاری کلاس‌های آموزشی در زمینه روزنامه‌نگاری الکترونیک برای دست‌اندرکاران روزنامه‌های کشور

۱۰. برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری نهادهای مسئول برای تجهیز روزنامه‌های کشور به دستگاه‌ها و فن‌آوری‌های نوین لازم برای ارائه بهینه روزنامه‌های الکترونیک

پیشنهادهای پژوهشی

۱. بررسی زیرساخت مخابراتی کشور و اثرات آن بر روزنامه‌نگاری الکترونیک
۲. بررسی دلایل مشکلات موجود در زیرساخت مخابراتی و ارتباطات اینترنتی کشور یا همکاری وزارت پست و تلگراف و تلفن
۳. نظرسنجی از مخاطبان روزنامه‌های الکترونیک در ایران
۴. بررسی مقایسه‌ای روزنامه‌نگاری الکترونیک در ایران و سایر کشورهای جهان
۵. بررسی پایگاه‌های خبری موجود در اینترنت □

پی‌نویس‌ها:

۱. دکتر کاظم معتمدنژاد، وسایل ارتباط جمعی، جلد یکم، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۱، ص ۱۳۰.

2. Acta Diorna

۳. دکتر کاظم معتمدنژاد، وسایل ارتباط جمعی، جلد یکم، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۱، ص ۱۳۰.

4. Nua ltd

۵. هفته‌نامه پیک سنجش

منابع و مأخذ:

معتمدنژاد، کاظم. وسایل ارتباط جمعی، جلد یکم، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ۱۳۷۱.

خلیلی‌شوربینی، سیاوش. روش‌های تحقیق در علوم انسانی. چاپ دوم، انتشارات بادواره، تهران، ۱۳۷۸. دلاور، علی. روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، نشر ویرایش، تهران، ۱۳۷۷.

نادری، عزت‌الله. سیف نراقی، مریم. روش‌های تحقیق در علوم انسانی، چاپ دوم، انتشارات بدر، تهران، ۱۳۶۵.

اکرمی، حمیدرضا. «اینترنت؛ بستری مناسب برای روزنامه‌نگاری الکترونیک». فصلنامه رسانه، سال دهم، ش ۳، پاییز ۱۳۷۸.

شکرخواه، یونس. «روزنامه‌نگاری در عصر دیجیتال». فصلنامه رسانه، سال دهم، ش ۴، زمستان ۱۳۷۸.

اکرمی، حمیدرضا. «نسخه الکترونیکی مطبوعات در ایران». فصلنامه رسانه، سال دهم، ش ۳، پاییز ۱۳۷۸.

گادوین، مایک. «اینترنت؛ عرصه روزنامه‌نگاران تازه‌کار، ارزان و تأثیرگذار». ترجمه فرید ادیب‌هاشمی، فصلنامه رسانه، سال دهم، ش ۳، پاییز ۱۳۷۸.

اکرمی، حمیدرضا. «روزنامه‌نگاری الکترونیک». فصلنامه پژوهش و سنجش، شماره‌های ۲۰ و ۲۱، بهار و تابستان ۱۳۷۹.

پنگ، فویوه؛ ایرند تام، نفتالی. «شیائومینگ، هائو. «چرا نشریه الکترونیک منتشر می‌کیم؟». ترجمه حس نورانی‌بیدخت، فصلنامه رسانه، سال دهم، ش ۳، پاییز ۱۳۷۸.

اکرمی، حمیدرضا. «اینترنت؛ به زبان ساده». فصلنامه پژوهش و سنجش، شماره‌های ۲۰ و ۲۱، بهار و تابستان ۱۳۷۹.

● Washington Journalism Education

Association: www.wjea.com/elec-jour.htm

● Online Newshour: www.pbs.org/newshour

"The New Age of Journalism"

● Society of Professional Journalists:

www.spj.org

● Jupiter Media Metrix: www.jmm.com